

BARNE- RETTIGHETER

- Idéer til metodiske opplegg
i barnehage og småskole

Redd Barna

Innhold

Forord 1

Del 1: Bakgrunn

Barnekonvensjonen 2

Praktisk-metodisk bruk av heftet 4

Voksnes ansvar for barns rettigheter 5

Del 2: Metodikk og aktiviteter

De første skrittene inn i barnekonvensjonen 9

Rett til å være den jeg er 12

• Rett til navn 14

• Rett til språk 16

Rett til å ikke bli diskriminert 20

Rett til lek og læring 24

• Rett til utdanning 25

• Rett til lek og fritid 27

Rett til å delta og si hva jeg mener 28

Rett til å bli tatt vare på 32

• Rett til familie 33

• Rett til beskyttelse 34

• Rett til helse 35

Eksempel: En innføring i barnekonvensjonen 37

– et konkret opplegg fra dag til dag

Utgiver: Redd Barna 2010 Prosjektledere: Ina Bøe og Ingrid Øydegaard

Tekst: Anne Svendsen og Gjertrud Stordal, Dronning Maud Minnes Høgskole Grafisk design: ...Terry Illustrasjon: Tomas Drefvelin

Støttet av: Barne- og likestillingsdepartementet og Kunnskapsdepartementet

Takk til:

- Voksne og barn ved Fjæraskogen barnehage, Trondheim
- Kristin Leirfall Bremseth ved Halsen skole, Stjørdal
- Trond Røkke, daglig leder ved Sveberg barnehage, Malvik
- Kristin S. Stien, styrer ved Baldershage barnehage, Trondheim
- Anne Therese Tronshart, daglig leder ved Fjæraskogen barnehage, Trondheim
- Anne Stokstad, faglig leder ved Romolslia barnehage, Trondheim
- Helene Loe Horgmo, pedagogisk leder ved Romolslia barnehage, Trondheim
- Eystein Angen, fagleder ved Charlottenlund barneskole, Trondheim
- Lisa Magnusson, praktikant Redd Barnas regionkontor, Trondheim
- Kari J. Skjølberg, regionkonsulent Redd Barnas regionkontor, Trondheim
- Grete Vandvik, rådgiver barns medvirkning, Redd Barna
- Christine Hope, rådgiver skole, Redd Barna
- Marianne Hagen, rettighetsrådgiver, Redd Barna
- Solveig Moldrheim, regionleder, Redd Barna
- Zoë Øiestad, rådgiver vold og seksuelle overgrep, Redd Barna
- Kaja Hegg, rådgiver internettrelaterte overgrep, Redd Barna

TIL DEG SOM ARBEIDER MED BARN

For alle som har barn, som arbeider for barn eller med barn, for alle som setter toleranse og likeverd høyt, er FNs konvensjon om barnets rettigheter et viktig og nyttig dokument.

Barnekonvensjonen ble enstemmig vedtatt av FNs generalforsamling 20. november 1989. Norge ratifiserte (godkjente) avtalen i 1991, og i 2003 ble barnekonvensjonen tatt inn i norsk lov. Barnekonvensjonen sier at alle barn og alle voksne som arbeider med barn, skal få opplæring i og gjøres kjent med rettighetene i den. Selv etter alle disse årene er ikke innholdet i barnekonvensjonen godt nok kjent. Fremdeles er det slik at fagfolk som arbeider med barn, ikke får opplæring i og kjennskap til konvensjonen. Fremdeles kjenner mange barn ikke til rettighetene sine.

Dette heftet er en oppdatering av en publikasjon som Redd Barna utga i 1995. Den gangen ble heftet laget i samarbeid med studenter og ansatte ved Høgskolen i Østfold og forskjellige skoler og barnehager i Trondheim. Heftet ble mye brukt og var i flere år pensum på førskolelærerutdanningen ved Dronning Mauds Minne Høgskole (DMMH). Høsten 2009 ble vi kontaktet av høgskolen, som mente at tiden var moden for en oppdatering.

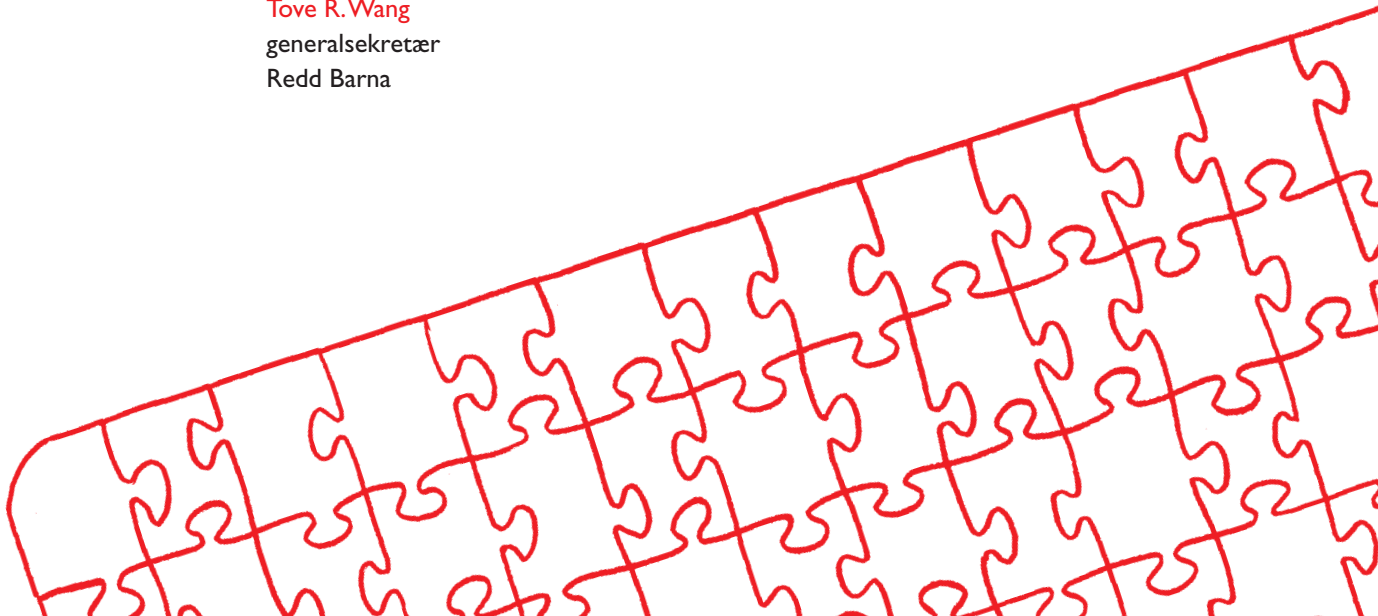
Mye har skjedd siden heftet først ble utgitt, barnekonvensjonen er blitt en del av norsk lov, og barns medvirkning har fått en mer sentral plass gjennom «Lov om barnehager» og «Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver» (KD 2006). Et mål har vært å oppdatere heftet slik at det reflekterer de utfordringer dagens barn, og alle som arbeider med og for barn, står overfor. De siste 10–15 årene har det skjedd store endringer i barns hverdagsliv, for eksempel når det gjelder deres forhold til medier, IKT, familieformer og globalisering.

Anne Svendsen og Gjertrud Stordal ved DMMH har vært ansvarlige for oppdateringen. De har fått innspill fra skoler og barnehager knyttet til samtaler, aktiviteter og måter å jobbe med barnekonvensjonen. Enkelte av aktivitetene er hentet fra hefter utarbeidet av Marit Sanner og Eva Dønnestad. Redd Barnas ansatte har også kvalitetssikret og bidratt med tekst.

Heftet er laget for å gjøre det lettere for lærere og førskolelærere å ta de første skrittene inn i barnekonvensjonen. Alle som jobber med barn i Norge har både en fin mulighet og en sterk forpliktelse til å la barnekonvensjonens prinsipper og verdier prege det daglige arbeidet.

Vi ønsker lykke til i arbeidet med å gjøre barnekonvensjonen til virkelighet!

Tove R. Wang
generalsekretær
Redd Barna

Barnekonvensjonen

BEGRUNNELSE FOR Å ARBEIDE MED BARNEKONVENSJONEN I BARNEHAGEN OG SMÅSKOLEN

av Gjertrud Stordal og Anne Svendsen, Dronning
Mauds Minne Høgskole

Etter at barnekonvensjonen ble inkorporert i norsk lov i 2003, har det vært økt oppmerksomhet på å gjøre innholdet i konvensjonen kjent, både blant barn og voksne. I lovverket som regulerer barnehage og skole, er for eksempel bestemmelsen om barns medvirkning tatt inn. Prinsippet om barns medvirkning står derfor langt mer sentralt nå enn da heftet først ble utgitt i 1995, og er en uttalt målsetting for arbeid med barn i barnehage og småskole i dag. Rammepåplanen for barnehage (KD 2006) vektlegger også barns medvirkning i større grad enn tidligere, og dette perspektivet må ivaretas. For skolen gjelder også prinsippet om medvirkning.

FNs konvensjon om barns rettigheter handler særlig om toleranse og likeverd. Barn som tidlig får en grunnforståelse av hva toleranse og likeverd innebærer, vil ikke bli de første til å erte et barn som på en eller annen måte er annerledes enn dem selv. Et menneske som vet hva likeverd består i, respekterer andres egenart. Og et samfunn hvor det er plass til og behov for alle typer mennesker, er et samfunn hvor det er godt å være. I en barnegruppe som er preget av toleranse og likeverdstanke, vil alle barn uansett kulturell og etnisk tilhørighet, kjønn, språk og funksjonshemming være godtatt som et likeverdig gruppelem. Barn i slike grupper vil også lettere kunne akseptere seg selv slik de er. Et sosialt klima som ser på barns rett til å være ulike som noe fint, vil bidra til å øke hvert enkelt barns selvfølelse og gi plass og rom til alle.

Voksne har et stort ansvar når det gjelder å lære barn om medvirkning, toleranse og likeverd, og når det gjelder å se og hjelpe barn som opplever ulike former for omsorgssvikt. Vi vet at det dessverre er slik i mange deler av vårt samfunn at barn før eller siden vil støte på ulike typer fordommer og intoleranse, og at mange barn ikke har det bra hjemme. Det er vi som må sørge for å gi barna et verktøy å møte fordommer med, og å legge til rette slik at barn som opplever omsorgssvikt, tør å si fra. Kunnskap om at alle barn er sikret gjennom internasjonale lover, kan bidra til å gjøre barn sterkere, og er et viktig verktøy for å sikre en bedre hverdag for barn og unge. Barn som vet noe om barnekonvensjonen, vil lettere forstå hva som skjer når det oppstår situasjoner i dagliglivet hvor noens menneskeverd blir krenket, og vil dermed kunne vurdere hvordan de kan og bør forholde seg til situasjonen. Det er de voksnes ansvar å sørge for at barn kjenner sine rettigheter, og å være tilgjengelige og lyttende medmennesker i barns hverdagsliv og i situasjoner der barns menneskeverd blir krenket.

FNs KONVENSJON OM BARNETS RETTIGHETER

Av Marianne Hagen, rettighetsrådgiver i Redd Barna

Alle individer er beskyttet av menneskerettighetene. Barn omfattes av menneskerettighetene på lik linje med voksne. Fordi barn er en gruppe med særlige behov, har vi i tillegg egne internasjonale bestemmelser om barns rettigheter. FNs konvensjon om barnets rettigheter (barnekonvensjonen) gir barn rett til spesielle verneiltak og særskilt omsorg og inneholder en presisering av de generelle menneskerettighetene. Barnekonvensjonen ble enstemmig vedtatt av FN den 20. november 1989, etter flere år med forhandlinger mellom medlemslandene. De aller fleste land i verden er tilsluttet konvensjonen, og det gir den moralsk, politisk og juridisk styrke. Norge forpliktet seg til å følge konvensjonen i 1991, og i 2003 ble den tatt inn i norsk lov. Rettighetene i barnekonvensjonen er synliggjort i norske lover, og barnekonvensjonen går foran annen norsk lov der den gir bedre rettigheter. På denne måten er konvensjonen gitt en sterk stilling i lovverket vårt.

Barnekonvensjonen gir hvert enkelt barn selvstendige rettigheter. I konvensjonene er det fire grunnprinsipper som er spesielt viktige for forståelsen av alle barnerettighetene; retten til ikke-diskriminering i artikkel 2, barnets beste i artikkel 3, retten til optimal utvikling i artikkel 6 og barns rett til å si meningen sin og bli hørt i artikkel 12. Gjennom disse prinsippene slås det blant annet fast at barnerettighetene gjelder for alle barn uavhengig av kjønn, hudfarge, språk eller religion, og at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i alle avgjørelser som berører barn. I norsk lovgivning er retten til å bli hørt blant annet synliggjort i barneloven, barnevernloven, barnehageloven og opplæringsloven.

I tillegg til grunnprinsippene dekker konvensjonen konkrete rettigheter for alle barn, slik som retten til utdanning og til beskyttelse mot omsorgssvikt og overgrep. Det er foreldrene som først og fremst skal sikre barnas omsorg, men konvensjonen bestemmer at staten har et ansvar for å gripe inn der foreldrene svikter. Der det er bekymring for et barns omsorgssituasjon, er det avgjørende at barnevernet informeres. Barnehager og skoler er pålagt meldeplikt til barnevernet i slike tilfeller. Konvensjonen regulerer videre rettighetene for barn i særlig utsatte livssituasjoner, slik som asylsøkerbarn og barn i fengsel. En av forutsetningene for at barnerettighetene oppfylles, er at barn og voksne har kunnskap om innholdet i barnekonvensjonen. Det følger av konvensjonen at rettighetene skal gjøres kjent for voksne og barn, og den gir også barn rett til opplæring i menneskerettigheter.

Det er statens ansvar å sikre at barn får oppfylt sine rettigheter. Det betyr at myndighetene blant annet må sette av ressurser og gi retningslinjer som bidrar til å innfri disse. FNs barnekomité følger med på om statene overholder sine forpliktelser i henhold til konvensjonen. Staten er forpliktet til å rapportere til barnekomiteen hvert femte år. Komiteen består av medlemmer fra ulike land med spesiell kunnskap om barn og barns rettigheter. Gjennomføringen av barnerettighetene i Norge har vært vurdert av barnekomiteen flere ganger, og hver gang har staten fått kritiske tilbakemeldinger. Dette viser at det også i et ressurssterkt land som Norge er en utfordring å sikre barnerettighetene, og at det fortsatt kan være forskjell mellom å ha rett og å få rett for barn i Norge.

LA OSS BEGYNNE DER DET HELE STARTET

Av Solveig Moldrheim, regionleder i Redd Barna

Eglantyne Jebb er barnekonvensjonens mor. Hun ble født i 1876 og kom fra en familie som tilhørte det engelske borgerskapet. Da hun døde i 1928, hadde hun stiftet Redd Barna, skrevet den første erklæringen om barns rettigheter, samlet inn store summer til nødhjelpsarbeid og jobbet sammen med Fridtjof Nansen mot hungerkatastrofen i Russland.

En søndag i 1922 satt Eglantyne Jebb på fjellet Mont Salève utenfor Genève og forfattet den første erklæringen om barns rettigheter. «The child that is hungry must be fed, the child that is sick must be nursed», skrev hun. Helt grunnleggende tenkte Eglantyne at mennesker har forpliktelser overfor hverandre, og at mennesker således skal slippe uverdighet. Hun ville at vi skulle se forbi nasjonale grenser og fiendebilder, og at barn skulle være de første som fikk hjelp. «The child must be the first to receive relief in times of distress.» Hun ønsket også at barn måtte få det beste utgangspunktet for utvikling og utdanning. «The child must be brought up in the consciousness that its talents must be devoted to the service of its fellow men» er siste punkt i erklæringen Eglantyne forfattet, og som ble vedtatt av Folkeforbundet året etter.

19. mai 1919 i Royal Albert Hall ble en viktig dag i Eglantynes og mange barns liv. Hun hadde sammen med sin søster, Dorothy Buxton, mobilisert folk til å aksjonere mot handelsblokaden av Østerrike. Barna der led under Storbritannias standpunkt om ikke å handle med sin fiende fra første verdenskrig. Eglantyne hadde vært i Østerrike og med egne øyne sett magre og underernærte barn og var opprørt over hva britisk politikk forårsaket. «At least we need to save the children», sa hun i appellen foran et fullsatt publikum som egentlig var kommet for å håne kvinnen som ville hjelpe fiendens barn. Den dagen ble Redd Barna stiftet, og Eglantyne fikk i stedet for hån, støtte og beundring for sitt arbeid.

Eglantyne Jebb kjempet mot sin samtids fiendebilder, hun kjempet for at barns behov skulle komme foran storpolitisk hensyn, og hun jobbet for at behovene skulle manifesteres i egne rettigheter for barn – «I believe that we should claim certain rights for the children and labour for their universal recognition», skrev hun i 1923. I dag er barnekonvensjonen den FN-konvensjonen som har flest land tilsluttet. Redd Barna er svært stolt over å ha en så sterk og framsynt kvinne som sin grunnlegger.

Praktisk-metodisk bruk av heftet

OM HEFTET OG BRUK AV HEFTET

Heftet består av to deler: en bakgrunnsdel og en metodikkdel. Bakgrunnsdelen inneholder tekster om barnekonvensjonen, råd for hvordan heftet kan brukes, og stoff om voksnes ansvar for barns rettigheter.

Metodikkdelen er en samling med aktiviteter knyttet til arbeidet med barnekonvensjonen. Ønsket er at heftet også kan være et utgangspunkt for og gi inspirasjon til utforming av egne opplegg. Det er viktig at aktivitetene tilpasses den konkrete virkeligheten de skal gjennomføres i. Man kan også få hjelp fra heftet til å trekke inn barnekonvensjonen i arbeid med andre temaer i barnehagen/skolen. For eksempel går det an å bruke elementer fra avsnittet «Rett til å bli tatt vare på» når man arbeider med temaet familie, og dermed knytte dette til barnerettighetene.

Bakerst i heftet presenterer vi et forslag til et konkret opplegg fra dag til dag. Arbeid med barnekonvensjonen må gjerne gjennomføres som prosjektarbeid, men kan også med fordel gjøres jevnt gjennom hele året slik at arbeidet får gjennom-syre virksomheten.

NATURLIG PROGRESJON I ARBEIDET

Med utgangspunkt i barnet

Når en skal arbeide med å gjøre barnekonvensjonen kjent i barnehage og småskole, er det naturlig å ta utgangspunkt i barna. Det betyr at en griper fatt i barnas egen hverdag og knytter denne til barnekonvensjonen. I denne første fasen bør det dreie seg om barnet selv, barnets nærmeste familie og/eller om samhandling og likheter og ulikheter i barnegruppa. På forskjellige måter må en forsøke å bygge opp hvert enkelt barns selvfølelse. Samtidig må en arbeide med å utvikle barnas forståelse og respekt for hverandre. Omsorg og ansvar for andre er viktige nøkkelord i læringsprosessen.

Å arbeide med barnekonvensjonen i barnehager og småskoler er enklere enn en skulle tro. Barna har en intuitiv forståelse av hva barnerettighetene dreier seg om. En naturlig metode for å belyse emnet vil være en blanding av samtaler hvor barna deltar aktivt, dikt, sanger, litteratur, leker og arbeidsoppgaver.

Via nærmiljøet

Når en har fått etablert en forståelse i barnegruppa for at konvensjonen angår alle barn, kan en etter hvert knytte den til forhold i nærmiljøet.

I denne fasen kan det bli aktuelt å komme i kontakt med mennesker utenfor barnehagen/klassen. (Det mest aktuelle vil være å motta besøk utenfra.) Det kan være av mennesker med ulike livserfaringer, funksjonshemninger eller erfaringer fra andre land.

Ut fra hvilke muligheter en har rundt sin egen barnehage/skole, kan det også være aktuelt å gå på besøk. Det kan være en ny og spennende erfaring for barn å besøke for eksempel en kirke, en moské, et teaterverksted, en flerkulturell musikk-gruppe, en fransk skole eller andre institusjoner i nærheten. Barn trenger å vite om at det finnes andre typer fellesskap enn det de vanligvis forholder seg til. Mest mulig kunnskap om andre samfunn og andre måter å leve livet på gir rom for større toleranse og bedre muligheter for at mennesker vil respektere hverandre.

Mot samfunnet og verden

Først når barna har fått en trygg forankring og forståelse av hvilke rettigheter barnekonvensjonen gir dem gjennom arbeidet fra de helt nære ting i hverdagen til de mer perifere i nærmiljøet, vil det være naturlig å vende seg mot stor-samfunnet og verden for øvrig. Barnas rettigheter gjelder ikke bare barna i barnehagen/skolen, eller barna i nærmiljøet, men alle barn i hele verden – uansett hvor de bor, hva slags foreldre de har, om de er fattige eller rike, sorte eller hvite, jenter eller gutter.

I denne fasen av læringsprosessen er det naturlig å snakke om barn fra andre land og kulturer. Når en snakker om barn fra andre land, kan en gjerne påpeke forskjellene, men en må være oppmerksom på at forskjellene ikke framstilles ensidig eller som noe negativt. Toleranse og likeverd blir viktige nøkkelord i denne sammenheng, samtidig som en bør være kritisk til tradisjoner og skikker som åpenbart krenker menneskeverd og barns rettigheter.

Redd Barna utvikler materiell for skoler og barnehager om barnekonvensjonen og situasjonen for barn i landene vi arbeider i. Dette materialet kan benyttes til å snakke mer om forholdene for barn i andre deler av verden. Det kan også danne en fin ramme dersom skolen/barnehagen ønsker å ha basar eller innsamling til arbeid for barn i andre land.

Voksnes ansvar for barns rettigheter

Respekt for barn og deres meninger

Dersom en vil lære barn noe om barns rettigheter, innebærer det at den voksne oppfører seg i tråd med disse reglene. Dersom den voksne som ledespørsmål i en samtale spør barnegruppa om hva barn har rett til, må svarene som kommer fra barna, respekteres. Det er imidlertid den voksnes oppgave å sile og sortere svarene, eller stille ytterligere spørsmål som vil lede barna til større forståelse rundt barns rettigheter.

Rettigheter forplikter

Det burde være unødvendig å nevne at det forplikter å ta opp et tema som menneskerettigheter. Barnekonvensjonen inneholder klare regler om barns rett til deltakelse og innflytelse og rett til å bli hørt i saker som angår dem. Det er derfor viktig at voksne tar barna med på råd i saker hvor det er naturlig.

Å ha rettigheter forplikter. Barnekonvensjonen gjelder alle barn. Et av de langsiktige målene ved å ta opp barnekonvensjonen med barn må være at barna gradvis lærer seg å respektere andres rettigheter og beskytte og ta vare på mennesker som får sine rettigheter krenket. At barn har rettigheter, betyr ikke at det enkelte barn har rett til alt. Voksne må se til at barns selvtillit ikke går på bekostning av andre.

Ansvar for å ivareta barna

En må ta hele barnegruppa med i betraktningen før en velger å gå nærmere inn på enkeltemner i barnekonvensjonen. Tar en for eksempel opp barns rett til en familie, kan dette være et meget sårt og ømt punkt for et barn som bor på barnehjem. Før en tar opp et emne som menneskerettigheter med barn, må en være klar over at en i forbindelse med dette temaet kan komme inn på vanskelige og til dels tabubelagte forhold. Hvis en for eksempel snakker om at barn har rett til

omsorg og beskyttelse, og kommer inn på at barn har rett til å bestemme over sin egen kropp, kan det være at enkelte barn kommer fram med hendelser fra sin hjemmesituasjon som de ikke har snakket om tidligere. I slike situasjoner vil det alltid være lederens oppgave å se til at barnet ikke blottstiller seg og sin familie på en slik måte at det kan skade barnet. Det vil også alltid være lederens oppgave å vurdere om de tingene som kommer fram gjennom samtaler med enkeltbarn, er av en så alvorlig art at læreren må ta kontakt med foreldre, barnevern eller andre for å sikre barnets rettigheter.

Ansvar for alle barn

Som vi er inne på over, lever barn i Norge i mange ulike livssituasjoner. Noen bor i institusjoner, noen i fosterhjem og i mange ulike typer familier. Noen barn i Norge bor her også til tross for at de ikke har en formell oppholdsstatus. Dette gjelder barn i asylmottak, barn som oppholder seg ulovlig i landet (sammen med sin familie), og noen få i kirkeasyl. Mange voksne som jobber med barn, vil i løpet av livet møte noen av disse barna. Det er et svært viktig prinsipp at rettighetene i barnekonvensjonen gjelder for disse barna også. Det er helt klart definert i ulike lover at disse barna har rett til skolegang, helsetjenester og barnevernstjenester og andre offentlige tilbud. I praksis betyr dette at man som voksen skal forholde seg til og gi disse barna tilgang til det tilbudet alle barn har. Så lenge et barn skal oppholde seg lenger enn tre måneder i landet, vil det ha rett og plikt til skolegang. Er barnet sykt har det rett på helsetjenester, og er man bekymret for et barns omsorgssituasjon, skal man melde denne bekymringen til barnevernet. Det er viktig å være klar over dette slik at man ikke utvikler andre standarder og praksiser overfor barn som har en uklar oppholdsstatus, og dermed bryter med prinsippet om at alle barn har rett til like rettigheter.

RETTE TIL ET LIV UTEN VOLD OG OVERGREP

Av Zoë Øiestad,
rådgiver på vold og overgrep, Redd Barna

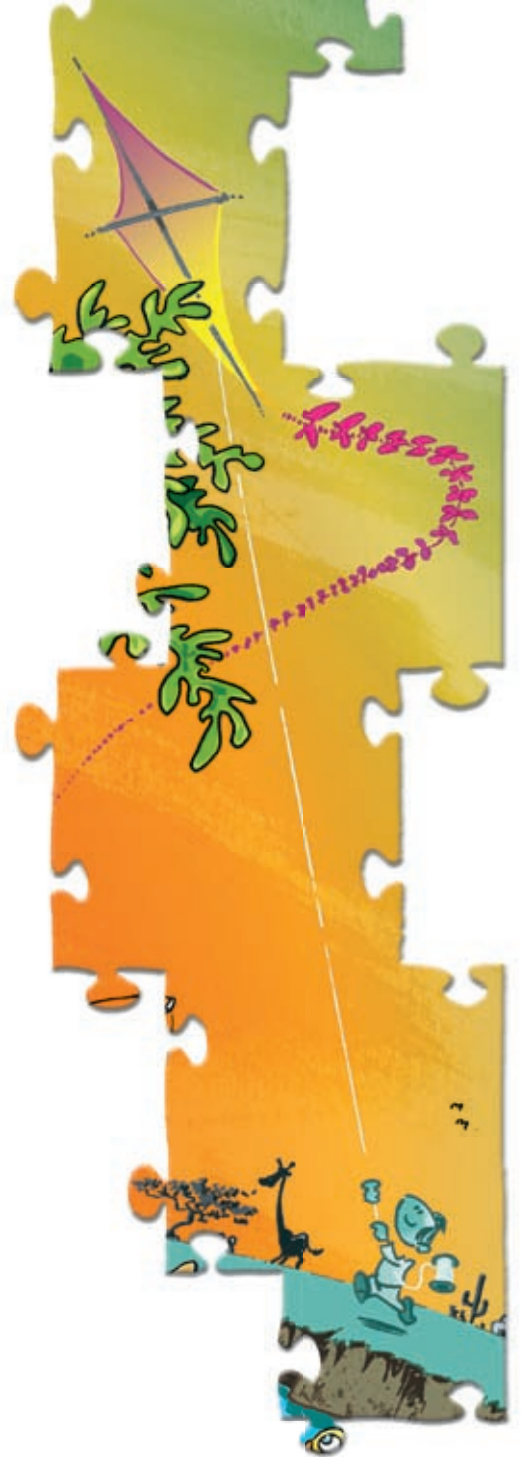
Alle barn har rett til å vokse opp uten å bli utsatt for vold og seksuelle overgrep. Det er slått fast i FNs konvensjon om barnets rettigheter (artiklene 19 og 34). Dersom et barn har vært utsatt for vold eller seksuelle overgrep, gir barnekonvensjonen det rett til hjelp og rehabilitering (artikkel 39).

Barn som lever med vold og overgrep eller er vitne til vold i hjemmet, vil ofte få ulike problemer som en konsekvens av dette. Det kan være alt fra konsentrasjonsvansker på skolen til alvorlige psykiske og fysiske lidelser på kort og lang sikt. Derfor er det så viktig at barn i utsatte livssituasjoner blir oppdaget tidlig og får den hjelpen de har behov for og rett til. På den måten kan de få behandling og bedre utsikter til god livskvalitet.

Barn reagerer ulikt på ulike situasjoner og belastninger. Det er vanskelig å angi spesielle signaler som lærere og andre voksne skal se etter hos barn. Generelt kan det sies at endringer i barns atferd kan være tegn på endringer i barns situasjon og noe en bør være oppmerksom på. Ulike typer avvikende atferd hos barn kan skyldes en vanskelig livssituasjon, men kan være forårsaket av andre forhold (for eksempel diagnoser).

Barn som utsettes for en belastende livssituasjon i hjemmet, er avhengige av å få hjelp utenfor familien for å få løst problemene sine. Det er derfor det er så viktig at folk som arbeider med barn og er sammen med dem over tid, er oppmerksomme på barns atferd. Forskning viser at lærere ikke melder saker til barnevernet før barnet gir klart uttrykk for at det utsettes for overgrep, selv om de i lang tid har vært bekymret for barnet. Alle ansatte i skole og barnehage har meldeplikt til barnevernet dersom de er bekymret for et barn. Folk som arbeider med barn, har en unik mulighet til å kunne hjelpe barn i utsatte livssituasjoner.

Barn som vokser opp i familier der de utsettes for vold og overgrep, kjenner ikke til andre virkeligheter enn den de selv lever i. Det betyr at de ikke vet at de har rett til et liv uten vold og andre krenkelser. Derfor er det viktig at barnehagen/skolen underviser barn om retten til å vokse opp uten vold. For at et barn skal fortelle om overgrep, må det gis en anledning og må ha en forståelse av at det har en hensikt. Undervisning om retten til å vokse opp uten vold og overgrep kan bli nettopp den anledningen som gir et utsatt barn mulighet til å fortelle.

Beredskapsplan

Redd Barna anbefaler alle skoler og barnehager å utarbeide en beredskapsplan for å kunne håndtere uforutsette situasjoner på en god måte. Som en del av denne planen bør barnehagen/skolen kartlegge hvilke kommunale tjenester som kan være tilgjengelige i en krisesituasjon, og yte nødvendig hjelp. Det kan være viktig å tenke på sikkerhetsarbeid og sikring av barn i en slik plan.

Redd Barna har utarbeidet et workshophefte til bruk i skoler, i barnehager og på andre arbeidsplasser der man arbeider med barn. En gjennomgang av workshopen i personalgruppa kan være en god begynnelse i utarbeidingen av en beredskapsplan. Kontakt med den instans i kommunen som har ansvar for krisehåndtering, kan også anbefales for å få innspill til planen og sørge for at den er i samsvar med kommunens planer for krisehåndtering.

BARN HAR RETT TIL Å VÆRE TRYGGE PÅ INTERNETT

Av Kaja Hegg,
rådgiver på internettrelaterte overgrep, Redd Barna

Stadig yngre barn bruker PC og internett hjemme, i barnehagen og på skolen. Mange barnehager og skoler bruker digitale kameraer, ny teknologi og internett som en naturlig del av sitt pedagogiske arbeid. Det innebærer fantastiske muligheter for barna til å finne informasjon om ting de har interesse for. Det kan være både morsomt og lærerikt å finne informasjon, bilder og filmer om temaer som barnehagen og skolen jobber med. Barn har også glede av å bruke digitale kameraer og ny teknologi til å uttrykke seg og tilegne seg digitale ferdigheter. Mange steder brukes også ny teknologi som en viktig del av foreldre-, barnehage- og skolesamarbeidet. Nettet innebærer uante muligheter. Samtidig innebærer det en forpliktelse til å ivareta barns trygghet på nettet.

En sentral oppgave er å følge med på hvilke nettsteder barna bruker, noe som innebærer en forpliktelse til å veilede og gi barna oppfølging. Barn kan søke opp tilsynelatende uskyldige ord, og bli eksponert for uønsket innhold og/eller komme i kontakt med personer og miljøer vi ønsker å beskytte barnet mot. Voksne bør formidle at verdier som respekt og det å vise hensyn til hverandre gjelder på nettet som det gjør ellers. Det innebærer at barn lærer å bli seg bevisst egen

språkbruk, og at de lærer at det finnes lover og regler for bruk og deling av bilder på nettet.

Barnehagen og skolen har et stort ansvar for bruk av digitale bilder på egne nettsider. Barnehagen og skolen er forpliktet til å innhente tillatelse fra foreldre til å ta bilder, og foreldre må også godkjenne at bilder legges ut på nettet. Bilder som er publisert på nettet, kan bli brukt i situasjoner man ikke har kontroll over. Hyggelige og uskyldige bilder av barn i barnehagehverdagen og fra skolen kan bli manipulert og funnet igjen i helt andre sammenhenger på nettet. Det innebærer at barnehagen og skolen bør ha retningslinjer for publisering av bilder på nettet og publisering av gruppebilder, lage passordbeskyttede sider og unngå å bruke så høy kvalitet på bildene at de kan redigeres og gjenbrukes andre steder.

Barnehager og skoler bør lage egne nettvettregler sammen med barna. Det er viktig å anerkjenne at barn kan komme med verdifulle innspill til regler for mobil- og nettbruk. Hvis barna opplever et positivt engasjement fra voksne, vil det bidra til en bedre dialog og åpenhet mellom voksne og barn. Da vil barn føle trygghet i å si fra til voksne dersom de opplever noe ubehagelig.

Anbefalt litteratur

- Magne Raundalen og Jon-Håkon Schultz:
Kan vi snakke med barn om alt?, Pedagogisk forum
- Margrete Wiede Aasland:
”... si det til noen ...” En bok om seksuelle overgrep mot barn og unge, Høyskoleforlaget
- Stine Sofies Stiftelse: Barnehagepakken
- Njål Høstmælingen, Elin Saga Kjørholt og Kirsten Sandberg (red.):
Barnekonvensjonen – barns rettigheter i Norge, Universitetsforlaget
- *I beste mening – Et veiledningshefte om bilder av barn på nett*, Datatilsynet
- Berit Bae, Brit Johanne Eide, Nina Winger og Aud Eli Kristoffersen:
Temahefte om barns medvirking, Kunnskapsdepartementet

DEL 2 - METODIKK OG AKTIVITETER

BARN HAR RETT

Tekst og melodi: Gustav Lorentzen
Fra albumet *Kanskje kommer kongen*

Hør på meg sier Svenn på sju, men de voksne si'r: Nei nå hører du
hos hvem du bor bestemmer vi, for verden er så vanskelig!
Flytting må man regne med, du får nye venner et annet sted,
Ikke gråt, lille Svenn
HØR PÅ MEG! sier Svenn igjen

FOR

Barn har rett! Til å bli hørt og sett
Barn har rett! Til å bruke rett
Barn har rett! Regelen er lett
Barn har rett! Rett og slått

Vi må hjelpe barn sier Tor på ti, samme hvilket land de lever i
Jaja sukker mor og far, men tenk så lite Norge har
Ta for eksempel veier her, en skam så dårlige de er
Skal alle kjøre så fort de vil, så må det mange penger til
Nei det'ekke lett sier far og mor
VI MÅ HJELPE BARN! Sier Svenn og Tor

FOR

Barn har rett! Til medisn og stell
Barn har rett! Til en sang hver kveld
Barn har rett! Til å spise seg mett
Barn har rett! Rett og slått

Det er vårres jord sier Lill på tolv, og vi trenger den i god behold
Vi vil ikke arve dritt, men de voksne sier: vent nå litt
Vi skal bare ta den siste skogen som er frisk
Vi skal bare tømme havet for den siste fisk
Vi skal bare ta opp oljen vår så fort vi kan
Vi skal bare sette halve Norge under vann
Vi skal bare vi skal bare bare en gang til
STOPP! Sier Svenn og Tor og Lill

FOR

Barn har rett! Til et framtidshåp
Barn har rett! Til å vokse opp
Barn har rett! Til trygghet uansett
Barn har rett! Vi tar'n en gang til
Barn har rett! Til å bli hørt og sett
Barn har rett! Til å spise seg mett
Barn har rett! Regelen er lett
Barn har rett! Rett og slått!

De første skrittene inn i barnekonvensjonen

Det er mange ulike måter å innlede arbeidet med barnekonvensjonen på, bare fantasien setter grenser. Man kan for eksempel velge å ha samlinger med barna om barnerettighetene, der man ganske enkelt begynner med en spesiell sang, tenner et lys eller setter fram en globus. Man kan benytte seg av plakater om barnekonvensjonen, som kan henges framme ved hver samling/time, eller det kan bygges opp en «Barn har rett-vegg» som lederen fokuserer på og gradvis henger opp bilder, tegninger eller andre ting på som har vært knyttet til samtaler rundt barnekonvensjonen. En kan også benytte seg av ulike rekvisitter, som en koffert, en ryggsekk eller en bag som inneholder ting man har behov for i samlingen (hånddukker, bøker og bilder). Arbeidet med barnekonvensjonen kan for eksempel munne ut i en egen arbeidsbok om temaet, i en utstilling av barnas arbeider eller i framføring av et skuespill. Mange barnehager og skoler knytter arbeid med barnekonvensjonen opp til FN-dagen 24. oktober, hvor de har en felles markering med utstillinger og framføringer av barnas arbeider. Barna kan også arrangere marked eller en basar til inntekt for barn som ikke har det så bra, eller for et «fadderskap» som barnehagen/skolen har tatt på seg ansvaret for. Det er fint om foreldrene vet om at dere arbeider med barnekonvensjonen – be dem gjerne om å besøke Redd Barnas nettsider for å finne mer informasjon eller gi dem et ark med noen av rettighetene på.

Man kan nærme seg barnekonvensjonen på ulike måter. Noen framgangsmåter er skissert nedenfor.

SAMTALER

Samtale om barnerettighetene med utgangspunkt i blomster/høstblader – barn/voksne

Vis fram tre ulike blomster, for eksempel blåklokke, smørblomst, rødkløver. Studer kjennetegn/karakteristika ved hver blomst. Hvordan er blomstene forskjellige? Hvordan er de like? Hvordan ville det vært hvis det bare fantes en type blomst? Er det bra at det finnes forskjellige blomster? Er det bra at ikke alle blomstene er like? Hva må alle blomster ha for å trives?

Konklusjon: Blomstene er ikke like, men alle blomster er likevel på en måte like. Alle blomster har rot, de har stilk,

de har blader og kronblad. Alle blomster trenger nesten det samme for å trives. Alle blomster må ha lys, luft, vann og varme for å overleve – og de må stå i jord hvis de skal fortsette å leve år etter år. Selv om blomster kan se helt forskjellige ut, trenger de nesten det samme for å ha det bra. Sånn er det med oss mennesker også.

Se på hverandre, voksne og barn. Hva er likt? Hva er ulikt? Øyne? Hår? Høyde? Skostørrelse?

Konklusjon: Det er det samme med mennesker som med blomster. De kan nok se litt forskjellige ut, men alle trenger mye av det samme for å ha det bra. Hva må mennesker ha for å ha det bra? Hva er felles for alle mennesker?

Samtale med utgangspunkt i barna

Hva trenger alle barn for å ha det godt? Hva skal til for at dere har det bra? Hva skal til for at alle får det bra i barnehagen/skolen? Hva skal til for å ha det bra hjemme? Der du bor? Andre steder? Tror dere alle barn i verden har det bra? Hva har alle barn rett til? Skriv opp svarene. (Merk: Ha respekt for barnas synspunkter!)

Vet dere at det finnes en avtale som mange voksne har lovet å følge, som gjelder alle barn i verden, som sier at alle barn har rett til å ha det bra? Ta fram en plakat med barnekonvensjonen og fortell eventuelt historien om Eglantyne Jebb som står referert foran i dette heftet. Les utvalgte artikler i barnekonvensjonen som korresponderer med noe av det barna har sagt skal til for å ha det bra. Avslutt med å snakke om at dere kommer til å ta opp noen av rettighetene i barnekonvensjonen i tiden framover, hvilke rammer dere kommer til å ha rundt disse samlingene, og om det eventuelt skal munne ut i noe.

Samtale med utgangspunkt i en plakat med barnekonvensjonen

Heng opp en plakat med barnekonvensjonen godt synlig for barna. Snakk om at det er mange voksne i verden som vil at alle barn skal ha det bra. De vil at barna skal vokse opp og ha det trygt og godt – samme hvor i verden de bor. Derfor har noen voksne forsøkt å sette opp rettigheter for hvordan barn skal ha det. Vis fram plakaten. Her er disse rettighetene skrevet opp. Disse barnerettighetene har et vanskelig navn. De heter egentlig FNs konvensjon om barnets rettigheter, men de fleste kaller dem bare for barnekonvensjonen.

Barnekonvensjonen sier at barn har rett til å ha det bra – og det gjelder alle barn i hele verden – samme hvilket land de bor i, samme hvilket språk de snakker, eller hvilken gud de tror på, om de går i barnehage eller skole – barnerettighetene gjelder for alle. De gjelder for dere også. Dere og alle andre barn har rett til å ha det bra!

Ledespørsmål

Hva skal til for at dere skal ha det bra? (En voksen skriver opp svarene.) Hva er viktig for at alle barn i vår barnehage/skole skal ha det godt? Er det viktig at dere har nok mat? Hva hvis vi er syke? Hva trenger vi da? Følg dagen til barna og ulike steder de befinner seg på, og kjenn etter på kroppen (i hodet, i hjertet, i magen): Hva trenger alle barna for at de skal ha det godt?

AKTIVITETER

Rettighetscollage

Barna illustrerer barnerettighetene gjennom å tegne noe av det de har kommet fram til. Tegningene settes sammen til en collage og henges opp. Alternativt kan en la barna bruke tegneprogram på en datamaskin, og tegningene kan settes sammen til en enkel animasjon.

Spå

Lage «spå» med noen av barnas forslag.

Ballongsmell

To og to barn arbeider sammen og får utdelt en ballong på deling. På ballongen skal de skrive eller tegne en dum eller vond ting som barn i Norge eller andre land kan oppleve. Når alle har skrevet eller tegnet ferdig, setter alle seg i en ring, og ballongene henges i taket over dere. Den voksne viser fram en plakat med barnerettighetene og leser opp noen av artiklene. Ta ned én og én ballong, og la hvert par presentere sin ballong. Nå skal hele barnegruppen sammen finne én eller flere barnerettigheter som kan hjelpe eller beskytte barn mot det som står på ballongen. Spørsmål til videre dialog: Hvorfor kan det hende at noen barn opplever det dumme eller vonde som står på ballongen? Er det mange barn som opplever dette, tror dere? Hva kan barn gjøre når de opplever akkurat dette? Hva kan voksne gjøre? Hvem kan barn få hjelp hos? Hver ballong som dere finner en rettighet som passer til, skal SMELLES! Dersom det er ballonger som dere ikke finner rettigheter som beskytter, kan dere høre om barna har en løsning, og så kan ballongen smelles likevel!

Rettighetsskrin

Denne aktiviteten er fin å bruke som innledning og avslutning på en lengre prosjektperiode knyttet til barnerettighetene. Formålet er å bevisstgjøre barna på å skille mellom det som faktisk er en rettighet, og andre ting som det kan være fint å ha. Bruk to esker, fint dekorert og merket med henholdsvis «må ha» og «fint å ha». Presenter dem og snakk om at «må ha» viser til de grunnleggende rettighetene og det alle barn i hele verden må ha for å ha det bra, mens «fint å ha» er slike ting som kan være fint og morsomt å ha, men som det går fint å klare seg uten. Barna kommer med eksempler på hva de mener er rettigheter for barn (se forslag til samtaler over). Trekk fram ett og ett av forslagene og la barna diskutere og bli enige om hvilken av de to boksene forslaget skal puttes ned i. La alle barna som ønsker det, delta og si sin mening. Ved prosjektslutt tas eskene med lappene fram, og gruppa går gjennom innholdet i dem sammen med en voksen: Ligger forslagene i riktig skrin? Er det noe vi vil forandre? Har noen forslag havnet feil og må bytte skrin? Nå kan lederen godt være tydelig og rettlede barna om hva som faktisk er en rettighet, og hva som ikke er det, slik at barna gis begrenset mulighet til å gjette og mene noe om det som det faktisk finnes et svar på.

BØKER

- Libretto forlag og Unicef: *Alle barn har rett til ...*
- Ompax forlag og Amnesty International: *Alle er født frie og med samme menneskeverd*
- Damm forlag og Unicef: *Mitt liv*
- Carlsen forlag og Unicef: *Barnas rettigheter*
- FNs konvensjon om barnets rettigheter (fås gratis ved henvendelse til Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet)
- Inger Margrethe Gaarder: *Håp om en framtid*
- Sverre Henmo (red.) og Redd Barna: *Alle barn ... abc redder barna*

SANGER

- Barn hjelper barn (Tekst og melodi: Leif Larsen)
- Morgendagens søsken (Tekst: Eyvind Skeie, melodi: Sigvald Tveit)
- Vi tar hverandres hender (Tekst: Margareta Melin og Liv Nordhaug, melodi: L.Å. Lundberg)
- Vi rekker våre hender (Tekst og melodi: Dagfin Rimestad)
- Vi vil forene en verden (Tekst: Sigmund Fjeldbu, melodi: Dagfin Rimestad)
- Tenn et lys! (Tekst og melodi: Ivar Skippervold)
- Jordan snurrer rundt og rundt (Melodi: Berit Brønne)
- Barn av regnbuen (Tekst: Pete Seeger og Lillebjørn Nilsen, melodi: Pete Seeger)
- Vi er alle søsken (Tekst og melodi: Unni Johansen Cacace)

- Å få lov til å si det en liker •
 - Å si fra hvis en mangler noe •
- Å ha en familie • Å drikke vann • Å ha frisk luft •
 - Å spise • Å ha hus • Å ha god luft •
 - Å gå på skole • Å ha rett til å si noe •
 - Å ha masse venner •
- Å høre på og ha voksne som kan lese •
 - Å drikke melk • Å ha mat og drikke • Å ha leker •
 - Å gå ut og springe • Å gå ut og sykle •
 - Å leke • Å gå en liten tur •
- Å ha en plass å være under et tak •
 - Å spise frukt for å bli sterk og sprek •
 - Å ha frukt og grønnsaker • Å gå i barnehage •
- Å ha barnehjem hvis man ikke har mamma og pappa •
 - Å få medisin hvis man blir syk •
 - Å ha varme i huset • Å være frisk som en fisk •
- Å spise det vi blir sterk av •
 - Å være i barnehagen og å være hjemme •

Rett til å være

den jeg er

Jeg

av Inger Hagerup

Barns rett til identitet og til å være seg selv er et viktig område i barnekonvensjonen og dekkes blant annet av rett til å ha et navn og få høre til i det landet de er født i (artikkel 7), og rett til kultur, religion og språk (artikkel 30). Rett til å være den jeg er, kan også knyttes til retten til å tenke, tro og mene det man selv ønsker.

I arbeidet med disse rettighetene er det fint å snakke om at mennesker er like og forskjellige, at man har mange forskjellige kjennetegn, evner, egenskaper osv., og at alle har rett til å uttrykke seg, utøve sin kultur og ha frihet til å være den man er.

Et mål for arbeidet med dette rettighetsområdet er å bevisstgjøre barna på ulike sider ved dem selv og den kulturen de tilhører, på særegne kjennetegn og på fellestrekk med andre, gjennom på ulike måter å nærme seg spørsmål som «hvem er jeg?» og «hva det er som gjør meg til den jeg er?».

Å være seg selv kan for eksempel knyttes an til det å snakke som man gjør, holde på med det man liker, kle seg som man vil (for eksempel om man liker å kle seg i typiske jenteklær om man er gutt, og gutteklær om man er jente), osv., uten å bli ertet, mobbet eller frosset ut av den grunn.

Underlig at jeg er jeg.

Men det er jeg jo.

Og her går jeg på en vei
i to lauparsko.

Mine sko og mine ben,

mine mine tær.

Det er rart å være en
og å være her.

Jeg er liksom innerst i
ingenting og alt.

Det er som å stupe i
noe svart og kaldt.

Eller er jeg ikke jeg?

Hvem er det som går

på en sølet skolevei

og er åtte år?

Artikkel 7 i barnekonvensjonen slår fast at barn har rett til umiddelbart etter fødselen å bli registrert med navn og nasjonalitet. Retten til navn er for de fleste norske barn så selvfølgelig at ingen barn vil komme til å tenke på det som en rettighet barn har. Når man tar opp dette som tema, kan man ta utgangspunkt direkte i barnekonvensjonens artikkel 7, i en fortelling eller en situasjon som barna kjenner igjen (for eksempel opprop).

SAMTALE OM NAVN

Vis til plakaten om barnekonvensjonen. Her står det at alle barn har rett til navn. Er navn viktig? Hvorfor? Hva bruker vi navnet vårt til? Når bruker vi navnet vårt?

Hva hadde skjedd hvis vi ikke hadde hatt navn? Eller hvis alle hadde hatt samme navn, hvis for eksempel alle hadde hatt Morten? Eller Marthe? Hvordan ville det gå når jeg ba Morten hente et garnnøste eller Marthe om å svare på et spørsmål? Å ha et navn og en fødselsattest er også en forutsetning for å få tilgang til fundamentale rettigheter som helsetjenester, skole og statsborgerskap. I mange land er mangelen på identitetspapirer årsaken til at barn ikke får gå på skole. Etternavnet vårt sier noe om familien og slekten vår, hvor vi kommer fra, og hvem vi hører til. Navnet vårt er svært personlig; det kan være sårende når noen gjør narr eller lager tulleord av navnet vårt. Hvordan føles det når andre tøyser med navnet vårt? Hva kan vi gjøre når vi hører at noen blir ertet for navnet sitt? Konklusjon: Navnet er din eiendom. Det sier noe om hvem du er, og hvor du hører til. Det er fint å ha et navn.

AKTIVITETER

Opprop

For å fokusere på navnene kan en ha opprop på ulike måter:

- Rope opp fornavn: Den som har fornavnet, svarer med etternavn. (Dette oppropet kan gjøres motsatt.)
- Beskrive personen: Den som har gul sommerfuglspenne ... rød jakke ... (vanskelighetsgrad etter barnas alder). Barna rekker opp hånden og svarer hvem de er.
- Trekke lapper med navn på: Barna skal «lese» navnet sitt og si ja.

Gjøre noe / lage noe sammen (for eksempel bake boller) uten å få lov til å bruke navn. Diskuter: Hvordan kommuniserer vi når vi ikke får bruke navn?

Bytte navn

Alternativ 1: To barn bytter navn. Den voksne stiller spørsmål med navn, ber en av dem gjøre noe, osv. Det er vanskelig å lyde et annet navn enn sitt eget.

Alternativ 2: Barna stiller seg på gulvet. To og to hilser på hverandre og bytter navn gjennom at hver enkelt «overtar» navnet til den man hilser på. Navnebytte gjentas etter som barna beveger seg rundt i rommet og hilser på hverandre. Når man har «fått tilbake» sitt navn, er man ute av leken og går og setter seg. Vær oppmerksom og konsentrert, denne leken er vanskeligere enn den kan virke!

Lage navneskilt

Ha det på seg med snor om halsen slik at alle kan se hvilke bokstaver som er i navnet. Henge navneskiltet på veggen til pynt. Trekke «lodd» med navneskiltene om hvem som skal dekke bordet og lignende. Små navneskilt kan limes på skuffer, hyller og knagger.

Lage blomster med kronblader

Gi hvert enkelt barn et bilde av en stor blomst. La barna velge om de vil skrive navnet sitt i midten, tegne noen av bokstavene sine eller tegne seg selv. Hjelp til med å skrive hvis det er nødvendig. Barna tegner eller skriver i hvert enkelt kronblad noe som sier noe om hvem de er, for eksempel: Hvem bor jeg sammen med? Hva liker jeg å spise? Noen eller noe jeg er glad i? Hvordan ser huset mitt ut? Hva liker jeg å leke? Osv. De som har lyst, kan vise fram blomsten sin til de andre. Heng opp.

«Jeg er meg»

Deltakerne sitter i ring, lederen introduserer et tema og åpner med å begynne på en setning. Hvert enkelt barn svarer med å gjenta det lederen sier, og fullføre setningen. Setninger som kan brukes: «Jeg er meg, og jeg blir glad når ...», «Jeg er meg, og jeg synes det morsomt når ...», «Jeg er meg, og jeg liker ikke når ...», «Jeg er meg, og jeg synes det er kjedelig når ...», «Jeg er meg, og jeg flink til ...» osv. La barna svare etter tur eller kast en ball eller en ertepose til hverandre.

Presentasjonslek

Barna sitter i en ring. Én begynner å presentere seg ved å si fornavnet sitt: «Jeg heter Jens.» Den neste gjør det samme: «Jeg heter Astrid», men legger til «og jeg kjenner Jens». Den neste igjen: «Jeg heter Knut, og jeg kjenner Jens og Astrid.» Dette blir selvfølgelig mer og mer vanskelig etter hvert, men de andre kan jo hjelpe til.

SANGER

Det finnes en rekke navnesanger som fokuserer på barns navn. Her er noen forslag:

- Alle killebukkene på haugen sprang, spurte om Sofie var hjemme ...
- Sarah er her, Maren er her, og hei og hå, der har vi Jesper igjen ...
- Morn morn morn, jeg heter Kevin ...
- Blomster små, gule blå ...
- Hva heter du? Hva heter du, min venn (Tekst og melodi: G.S. Birketvedt)

BØKER

- Henriette Nilsen: *Hva liker muskatt?*
- Svein Nyhus: *Jeg!*
- Liv Marie Austrem og Akin Duzakim: *Skavanken*
- Guido van Genechten: *Rikki*

RETT TIL SPRÅK

Artikkel 30 i barnekonvensjonen handler om retten til språk, kultur og religion. Barn har rett til å snakke morsmålet sitt, og barn fra minoritetsgrupper har rett til å praktisere sin kultur og sitt språk i fellesskap med andre i sin kultur.

Et mål for arbeidet med denne rettigheten er at barna skal få en forståelse for språkets betydning, hva språk er, samt større toleranse i barnegruppa for ulike uttrykksformer og språklige uttrykk. Snakk om ulike språk, kulturer og religioner, men uten å overdrive betydningen av forskjeller og ulikheter. Snakk også om det som er likt, og om felles erfaringer på tvers av kulturer og religioner.

Det er viktig å fokusere på flerspråklighet som en ressurs og på mulighetene som ligger i det å ha tilknytning til ulike kulturer. Understrek betydningen av å ha respekt for at man snakker forskjellige språk og dialekter, og at man ikke er dum selv om det er noe man ikke forstår. Skap et rom for alle og lag et fundament hvor barnas små likheter og ulikheter blir sett på som noe spennende og positivt!

SAMTALER

Samtale om ulike uttrykksformer

Alle som lever, har forskjellige måter å uttrykke seg på. Når man vil fortelle noe eller finne ut noe om hverandre, bli kjent med noen, være sammen og forstå hverandre, har man forskjellige måter å gjøre det på. Hvilke måter er det? Hvordan kan man snakke sammen? Hvordan kan man få andre til å forstå noe, for eksempel at man er glad? Lei seg? Går det an å «snakke» uten å åpne munnen? Går det an å leke uten å si noe? Hva ville du gjøre hvis du var i et fremmed land og var i en butikk for å kjøpe is, men så visste du ikke hva ordet for «is» var i det landet?

Noen bruker kroppen sin til å fortelle hvordan man har det, for eksempel om man er glad, lei seg eller sint. Andre bruker fingrene og noe som heter tegnspråk. Det betyr at de snakker med hendene sine. Kjenner du noen som kan snakke med hendene sine? Har dere tenkt på at dyrene også har språk? Kan vi forstå dyrene?

Samtale om forskjellige språk

I verden finnes det mange forskjellige slags språk. En del språk kan man forstå fordi de ligner på hverandre, andre ikke. Noen barn og voksne snakker flere språk, kanskje fordi de er født og oppvokst i Norge og snakker ett språk hjemme med foreldrene sine og et annet språk når de er på skolen eller i barnehagen eller sammen med vennene sine. Er det noen av dere som kan snakke flere språk? Noen som kan si noe på et annet språk? Kjenner dere noen som kan snakke et annet språk? Tror du det er vanskelig å lære et helt nytt språk? I Spania sier de «buenos días» til hverandre når de kommer til barnehagen. De sier ikke «god dag» eller «morn». Når man besøker eller reiser til et annet land, kan det være lurt å lære seg noen ord eller prøve å forstå språket til de som bor i landet? Hvorfor er det viktig? Hvordan kan man lære seg et nytt språk?

I barnerettighetene står det at alle barn har rett til å snakke sitt språk. Det betyr at alle barn og alle mennesker har rett til å snakke det språket de har lært seg fra de ble født, og som er morsmålet deres. I Norge finnes det to offisielle språk, norsk og samisk. Tidligere fikk ikke samene lov til å snakke språket sitt, og ble tvunget til å snakke norsk. I dag er samisk et offisielt språk og samene har rett til å snakke språket sitt. Det finnes også barn og voksne i Norge som ikke kan snakke norsk. Hvordan tror dere det er å komme til et nytt land eller bo i et land hvor de snakker et språk du ikke forstår? Hvordan er det å leke sammen selv om man ikke snakker samme språk? Hva kan vi gjøre for at det skal blir lettere for de som kommer til vår skole/barnehage å få være med å leke, bli kjent og lære seg språket vårt?

LEKER OG AKTIVITETER

Lage dikt

Barna lager et dikt sammen om ulike språk, dialekter og uttrykksformer. Begynn setninger med å vise til ulike mennesker og dyr og la barna fylle ut: «Bergensere sier ...», «Pappaer sier ...», «Prinsessene sier ...», «Humlene sier ...» osv. La barna komme med flere forslag og lek med ord og rytmer! En leder skriver ned og bearbeider/ordner diktet til neste samling.

Fordel tegneoppgaver for å illustrere diktet, la barna tegne de dyrene eller menneskene de valgte i samlingen. Disse limes opp på en diktplakat. Snakk om at de som hører et slikt dikt, kanskje vil forstå at alle har rett til å snakke sitt eget språk.

Leke sammen uten å snakke samme språk

Del barna i fire grupper og gi dem hvert sitt «land» (for eksempel hver sin krok i rommet). Snakk om at de snakker forskjellige språk i landene, og at de derfor ikke kan forstå hverandre. Lek at barna går på besøk til hverandre, at de skal bli kjent og leke sammen uten å bruke ord. Hvordan kan man gjøre det? Hvordan er det å komme til et fremmed land når man ikke kan snakke språket? Hva må man gjøre da? Hva må de som kommer på besøk, gjøre? De som tar imot?

Si det uten å si det

Uttrykk setninger med ansiktet og kroppen uten å gjøre «snakkebevegelser» med munnen. Si: Hvordan har du det? Bare bra. Vil du være med og leke? Ja det vil jeg gjerne. Har du lyst til å bli med ut en tur? Nei, jeg må spise. Osv. Gå to og to sammen på denne øvelsen, bytt gjerne partner etter hvert.

Eventyr på fremmed språk

La en tospråklig voksen framføre et kjent eventyr (for eksempel Bukkene Bruse) to ganger. Den første gangen muntlig, den andre gangen mens han eller hun dramatiserer/illustrerer eventyret med dukker, figurer eller lignende. Snakk om hvordan det oppleves: Kunne barna forstå det? Hvordan er det å ikke forstå? Føler man seg dum? Er man dum? Nei!

Sanger på forskjellige språk

Syng sanger på mange forskjellige språk, se for eksempel *Fader Jakob* på neste side.

Fader Jakob på f

POLSK

Panie Janie, Panie Janie
Rano wstan? Rano wstan?
Wszystkie dzwony bijom? (Wszystkie dzwony bijom)
Bim bam bom! Bim bam bom!

URDU

Baba Jakob, Baba Jakob
Sāte hā? Sāte hā?
Sonte hāje ghenti?
Ding dong dang! Ding dong dang!

SVENSK

Broder Jacob, Broder Jacob
Sover du? Sover du?
Hör du inte klockan?
Ding ding dong! Ding ding dong!

ARABISK

Abbi Jakob, Abbi Jakob
Aantanaim? Aantanaim?
Haltasma alsaato? Haltasma alsaato?
Bim bam bom! Bim bam bom!

SOMALISK

Waryaa Jamaac, Waryaa Jamaac
Miyaad hurudaa? Miyaad hurudaa?
Sacadii wey ciyesaa? Sacadii wey ciyesaa?
Kac oo toos! Kac oo toos!

VIETNAMESEISK

Kie kong bom ba vang, kie kong bom ba vang
Sue doi kan? Sue doi kan?
Bom bom bai doi ba vong?
Ben hang bong! Ben hang bong!

DANSK

Mester Jakob, Mester Jakob
Sover du? Sover du?
Hører du ej klokken?
Bim bam bum! Bim bam bum!

orskjellige språk

NORDSAMISK

Boares áddja, boares áddja
oadat go`n, oadat go`n.
It go`n gula diimmu, it go`n gula diimmu?
Ding, dang dong! Ding, dang, dong!

PERSISK

Pedær Jakob, Pedær Jakob
Khabidi? Khabidi?
Gosj midi be saæt?
Ding dang dång! Ding dang dång!

TYRKISK

Artik Ojan, Artik Ojan,
Djan kardesh? Djan kardesh?
Saba zili tsjaldi?
Ding dang dong! Ding dang dong!

TAMILSK

Sinnathampy, Sinnathampy
Nithiraijo? Nithiraijo?
Maniyadikarathu?
Alumpunko! Alumpunko!

SPANSK

Fray Jacobo, Fray Jacobo
Duerme usted? Duerme usted?
Suenan las campanas? Suenan las camapanas?
Din don dan! Din don dan!

ENGELSK

Are you sleeping? Are you sleeping?
Brother John, brother john.
Morning bells are ringing
Ding dang dong! Ding dang dong!

ESPERANTO

Frat' Jakobo, Frat' Jakobo
u en dorm'? u en drom'?
Iru sonorigu, Iru sonorigu?
Bim bam bom! Bim bam bom!

SWAHILI

Eh Yakobo, Eh Yakobo
walala? walala?
Amka twende shule?
Haya njoo! Haya njoo!

Rett til å ikke bli diskriminert

Artikkel 2 i barnekonvensjonen tar for seg retten til ikke å bli diskriminert. Denne artikkelen er meget viktig. Alle barn har de samme rettighetene uten forskjellsbehandling og uten hensyn til rase, farge, kjønn, språk, religion, eiendom, opprinnelse, funksjonshemming eller meninger.

Å bli diskriminert betyr at noen ikke får tilgang på de samme mulighetene som andre; det kan være rettigheter eller det å bli inkludert i fellesskapet. Ulike grunner til diskriminering kan for eksempel være kjønn (hva gutter og jenter kan gjøre), nedsatt funksjonsevne (hvordan kan alle få være med?) eller fordommer (etnisitet, språk osv.).

I arbeidet med rett til å ikke bli diskriminert kan man ta utgangspunkt i temaer knyttet til toleranse for forskjellighet og likeverd på tvers av ulikheter i meninger, utseende, tradisjoner og kulturer.

Merk at toleranse for forskjellighet ikke betyr at man kan gjøre hva man vil, og at det finnes grenser for hva vi bør tolerere. Snakk også om det å ta hensyn til andre, om forskjeller som er vanskelige å tolerere, og om hvordan vi kan vite hva vi skal tolerere og ikke. Barnekonvensjonen kan være en rettesnor her. Her følger to innfallsvinkler til temaet samt et bredt utvalg forslag til sanger, leker, bøker og ting å lage i tilknytning til dette emnet.

SAMTALER

Samtale om toleranse og likeverd med utgangspunkt i formingsaktiviteter

La barna lage noe de har lyst til, med formingsmateriale som leire, tegnesaker, maling eller lignende. Se på det barna har laget, for eksempel malerier. Diskuter farger. Bruk adjektiv som sterk/svak, lys/mørk, glad/trist, stor/liten osv.

Ledespørsmål

Hva hvis alle hadde malt akkurat likt? Hadde det vært nødvendig å henge opp mer enn ett bilde da? Trekk samtalen over på barn og voksne i barnehagen. Studere hverandre: Hva er likt? Hva er ulikt? Langt/kort hår, brune/blå øyne, voksne/barn, gutter/jenter osv. Tenk om alle hadde vært akkurat like? Hvordan ville det være? Tenk om vi bodde i akkurat like hus? – med akkurat samme farge? – dører? – vinduer? Tenk om alle bare spiste den samme maten eller gikk i de samme klærne? Tenk om alle tenkte helt likt og mente akkurat det samme? Tenk om alle menneskene var helt like? Tenk om ...?

Samtale om toleranse og likeverd med utgangspunkt i vennskap

Vennskap og inkludering er viktige temaer for barn. Å ha venner er noe alle barn er opptatt av, og kan derfor være et fint utgangspunkt for samtaler om likeverd og toleranse. Det står ikke noe direkte om venner i barnekonvensjonen, men både artikkel 2 om «ikke diskriminering» og artikkel 3 om «Barnets beste» kan kobles til det å ha en venn. Venner

er viktige for barns trivsel. Å ha en venn skaper trygghet og øker selvfølelsen. I samtaler kan en snakke sammen om hvor viktig det er å ha venner, og at det må være plass for alle, selv om ikke alle er helt like. Snakk også om det å ikke ha venner og viktigheten av å stille opp for de som ikke er en del av fellesskapet, og som av ulike grunner forhindres fra å delta. Et eksempel på det kan være at man ikke kan være med på aktiviteter som alle er med på, fordi foreldrene ikke har penger, fordi det går på tvers av forestillinger om hva gutter og jenter kan gjøre, eller fordi det ikke er tilrettelagt for mennesker med ulike funksjonsnedsettelse osv.

Ledespørsmål

Hvordan synes du en god venn skal være? Hva er viktig? Hva må en som skal kalle seg venn, ikke gjøre? Hva ville du gjøre mot vennen din? Hva hadde du likt at vennen din gjorde mot deg?

Hva synes du en som regner seg for en god venn, burde gjøre for vennen sin? Hjelper du vennen din av og til? Får du hjelp? Hva slags hjelp får du? Er det spesielle situasjoner da du ønsker at vennen din skal stille opp for deg? Hvordan kan vi stille opp for andre, også de som faller utenfor fellesskapet av ulike grunner? Hvordan kan vi sørge for at ALLE skal føle seg inkludert og ha lik rett til å delta som alle andre?

LEKER OG AKTIVITETER

Rollespill/dramatiseringer

Dette temaet gir nesten ubegrensede muligheter for rollespill/dramatiseringer. Å sette seg inn i andres situasjon, spille en annens rolle, gir innsikt i flere sider av samme sak og utvikler evnen til innlevelse og toleranse. Lag situasjoner, eventuelt bruk noen som finnes i litteraturen, for eksempel Albert Åberg eller Lille Skrekk. Spill ut hvordan det er å være ny i gruppa/klassen, hvordan det er å bli ertet for noe en ikke kan noe for, og lignende.

Dukketeater

Som over, men med hånddukker.

Dramatisere Askeladden og de gode hjelperne.

Hånddukke: Mai Lin på besøk fra Tibet. Mai Lin er flau. Hun kan ikke snakke norsk, Hun forstår ikke noe av det som blir sagt til henne. Hva ville du ha gjort hvis du traff et menneske som hadde et helt annet språk? Hva ville du gjort hvis du kom til Tibet og ingen forsto ett ord av det du sa? Ville du synes at det var fint at noen ville leke med deg likevel? Går det an å leke med noen som en ikke kan snakke med? Hvordan? Lek: Del gruppa i «norske barn» og «1–2 tibetanske barn». Ta de «tibetanske» barna med i lek inne eller ute i 10 minutter. Bytt. Varier aktiviteten med å ta opp ulike temaer knyttet til kjønn, funksjonsevne, etnisk bakgrunn, bosted osv.

Bytt plass

Deltakerne setter seg på stoler i en sirkel. Én stol mangler, én deltaker står i midten. Den som står i midten, skal rope ut et kjennetegn, for eksempel: «Alle som liker pølse, bytter plass.» Alle som liker pølse, må da raskt reise seg og bytte plass. Det er ikke lov å sette seg på stolen man akkurat satt på, eller en av stolene ved siden av den. Den som står i midten, må samtidig skynde seg og sette seg på en ledig stol. En av

deltakerne vil være for sen til å finne en ledig stol, og må gå i midten. Han eller hun roper ut et nytt kjennetegn: «Alle som gleder seg til dagen i dag, bytt plass.» Pass på å ikke fokusere for mye på ytre kjennetegn som klesfarge og lignende, men i stedet bruke kjennetegn som «alle som liker ... bytt plass», «alle som har lyst til ... bytt plass», «alle som kjenner ... bytt plass», «alle som drømmer om ... bytt plass», «alle som mener ... bytt plass» osv.

«Hemmelig venn»

Alle navn er på forhånd skrevet på lapper som blandes godt i en bolle/hatt. Hvert barn trekker en lapp. Det navnet som står på lappen, er hemmelig. Gjennom en uke er man hemmelig venn med den som står på lappen, dvs. at man skal hjelpe personen, være ekstra snill mot personen, la personen være med i leken og lignende.

Dikt

Barnas beskrivelse av en god venn kan lages om til et eget lite dikt for klassen eller barnehagen. La barna fullføre setninger som begynner med «En venn er en du kan ...», og sett sammen.

Rart, men fint

Med denne aktiviteten skal barna tenke på hvor flott det kan være at ting er litt rare. De skal øve opp toleransen for det som er litt annerledes, se at alle er litt rare innimellom, og at det ikke gjør så mye. Det er fint om dere før og etter leken spiller «Folk er rare» med Maj Britt Andersen. Alle setter seg i en sirkel. Den voksne har en liten ball eller noe annet som kan kastes. Ballen kan kastes på kryss og tvers i sirkelen, men husk at alle skal ha mottatt den én gang før noen får den gang nummer to. Alternativt kan ballen kastes etter et system som sikrer at alle får den. Den som får ballen, skal si en ting de synes er rart, men fint likevel! For eksempel: «Jeg synes det er rart når folk ler høyt, men det er fint likevel» eller «Jeg synes det er litt rart når folk ikke grer håret sitt, men det kan være fint likevel». Det gjør ikke noe om det blir litt latter og humor, eller om noen tuller litt, den voksne fører leken videre, og innimellom vil det dukke opp noe alvorlig – og bra! Når ballen har blitt kastet nok rundt og noen begynner å bli litt urolige eller tomme for forslag, avsluttes aktiviteten.

FOLK ER RARE

Tekst: Trond Brønne, fra CD-en
til Maj Britt Andersen, her i bokmålsversjon

Professor Filur, som er uten et hår
Han prater så fort, at ingen forstår
... og jeg sier at det er best at han tier

Refreng:

Men det gjør ikke noe at folk er litt rare
Og gjør de no' rart ikke du kan forklare
Så la dem få være i fred
Og sett deg og se på og le

Lærerinne fru Flink, som snart ikke ser
Hun mener bestemt, at Kari er Per
... eller Gitte, det skjønner hun ikke

Refreng

Kokken herr Koks, som glemmer så fort
Han blander no' rart, som han ikke sku' gjort
... oppi deigen, han selv sendes veien.

Refreng

OM ALLE TRE VAR LIKE

Tekst: Jan Magnus Bruheim

Om alle tre var like
og alle blommar blå
og alle fuglar svarte
og alle dyra grå,
det trur eg ville gjera
oss meir enn vondt å sjå.

Om vi var like store
og gjekk i like klær
og om vi alltid hadde
kvar dag det same vær –
Det ville vera meire
enn trist å leva her.

Om alle hus var like,
med same mat på bord
og om vi tala saman
alltid dei same ord –
då vart det liten trivnad
her nede på vår jord.

Nei, dette rike mangfald
vi kringom oss kan sjå
av ymse dyr og fuglar
og tre og blom og strå –
At alt er skapt så ulikt,
er godt å tenke på!

BØKER

- Guido van Gengechten: *Rikki og vennene hans*
- Pija Lindenbaum: *Kenneth og dukkene*
- Julita Langreuter: *Se på navlen min* (for de minste)
- Gunilla Bergström: *Albert og soldatpappa'n*
- Gunilla Bergström: *Albert og den hemmelige Skybert*
- Gunilla Bergström: *Albert og Milla*
- Tove Jansson: *Hvem skal trøste Knøttet?*
- Bart Moeyaert: *Afrika bakenfor gjerdet*
- Morten O. Pedersen: *Bo blir til overs*
- Trond Brønne: *Fremmed*
- Iram Haq og Endre Skander: *Skylappjenta*

SANGER

- Vi er ikke like
(Tekst og melodi: Finn Andersen)
- Så forskjellig som det går an (Se s. 26)
- Din tanke er fri
(Tysk folketone omarbeidet av A. Cranner)
- Når jeg holder deg i hånden
(Tekst og melodi: Willy Ludvigsen)
- Gode venner
(Tekst: Jon Hildrum, melodi: Kai Lennert Johansen)
- Tenkj om vi var venner
(Tekst: Trond Brønne, melodi: Geir Holmsen)

Rettt til lek og læring

Artiklene 28, 29 og 31 handler om barns rett til utdanning og fritid, lek og kulturelle aktiviteter. De skal sikre at alle barn får en sunn utvikling med gode mulighet til å utvikle sin personlighet, ferdigheter og evner. Grunnskoleutdanning skal være gratis, og barnet skal i utdanningen behandles med respekt og på måter som er forenelig med barnets menneskeverd. Skolen skal gi barnet både teoretiske og praktiske kunnskaper, skape respekt for menneskerettighetene og fremme holdninger om fred, toleranse, og vennskap mellom folk, samt respekt for naturen og for barnets egen og andres kultur. Barn har også rett på fritid og anledninger til hvile og avkobling, lek og deltakelse i kunst- og kulturliv.

SAMTALER

Samtale om skole og utdanning

I samtaler omkring retten til skolegang og utdanning er det viktig å legge vekt på at skolegang er mer enn å lære å lese, skrive og regne. På skolen lærer man for eksempel også mye om å ta vare på seg selv, om kropp og helse; man blir kjent med andre barn og gjør ting sammen, utforsker verden rundt og finner ut av det man lurer på, og man lærer om rettighetene sine og hvordan menneskene kan leve i fred med hverandre. La barna komme med sine innspill på hva de synes er viktig, og spinn videre på forslagene deres.

Ledespørsmål

Når begynner man på skole i Norge? Hvorfor går vi på skole? Hva lærer man på skolen? Er det viktig å kunne lese? Skrive? Regne? Hvorfor? Lærer vi noe annet på skolen? Hva da? Andre steder man lærer noe? Hjemme? I fritiden? Lærer man noe når man går i barnehage?

Ikke alle barn i verden får gå på skole. I noen land er det ikke nok lærere eller utstyr til at alle barna får gå på skole. Eller så kan det være sånn at barn ikke får gå på skole fordi de må arbeide og tjene penger, eller det koster så mye penger å gå på skole at foreldrene ikke har råd til det. Noen barn har ingen som kan hjelpe dem sånn at de får gå på en skole. Hva ville dere sagt de til som bestemmer i disse landene?

Samtale med utgangspunkt i fotografier eller Redd Barnas skolesider

Bruk internett med projektor og klikk dere inn på forskjellige sider med fotografier av ulike skoler/klasserom i Norge og andre land, eller gå inn på Redd Barnas skolesider for barn og se på skolene til barna der. Snakk om det dere ser: husene, skolegården, klasserommet og utstyret. Er skolene gamle, nye, små, store osv.? Se på skoleuniform, tavle, pulter osv. Diskuter: Ser det ut som om barna liker seg på skolen? Hva må til for at barna skal trives på skolen? Tror du de lærer å lese, skrive og regne? Gjør de noe annet? Hva tror du de liker best?

AKTIVITETER

Vår barnehage/skole

Vi blir kjent med og kartlegger skolen/barnehagen vår. Diskuter i gruppe hva som finnes i barnehagen eller på skolen vår, og hva ulike mennesker, store og små, foretar seg av aktiviteter på ulike steder. Barna kommer med forslag, tanker og ideer. La deretter barna tegne fra barnehagen/skolen sin

og samtale omkring tegningene deres: Hva har de tegnet? Hvorfor? Barna kan eventuelt plassere smilefjes og surefjes for å vise hva de synes er bra, og hva de synes er dumt. Diskuter om det er noen steder, rom eller mennesker barna ønsker å bli nærmere kjent med eller undersøke, og gå på utforsknings-turer der barna får gjøre seg kjent med det de ønsker. Lag nye tegninger og diskuter: Hvorfor tegnet du det? Oppdaget eller så du noe nytt? Ble du kjent med noen nye mennesker? Alternativt kan en la barna bruke fotografiapparat og ta bilder av de stedene, menneskene eller aktivitetene som de ønsker. Avslutt eventuelt med en markering på barnehagen/skolen, lag utstilling og inviter venner og familier.

Vår drømmeskole

Diskuter sammen hvordan skolen burde være for at alle som går der, skal ha det godt og lære. Hvordan skal den se ut? Hva skal være inni den? Hvordan skal skolegården se ut? Hva skal man lære? Hvordan skal barna og de voksne ha det? Hvordan kan vi sikre at det blir en drømmeskole for ALLE og som ivaretar ulike behov, for eksempel gutter og jenter, store og små barn, barn med nedsatt funksjonsevne av ulike slag, og barn fra ulike kulturer og språkgrupper? Lag et stort tankekart sammen med alle forslagene og la barna tegne sine egne drømmeskoler.

Skolesekken

Diskuter med barna hva som må til for at man skal trives og ha det fint på skolen. Snakk om at det av og til kan være vanskelig å ha det fint fordi man bærer på tunge tanker eller ubehagelige opplevelser utenfor skolen, for eksempel på skoleveien, hjemme eller andre steder (og motsatt, at det kan være vanskelig å ha det fint når man har fri, på grunn av noe man har opplevd på skolen). Kanskje noen har sagt noe stygt? Er det noe man er redd for? Har man sett eller opplevd noe vanskelig som gjør vondt eller er vanskelig å forstå? Putt noe tungt i en ryggsekk og la barna kjenne hvordan det er å gå med den. Hvordan tror dere det er å alltid bære rundt på en tung sekk? Hva slags tanker eller hendelser er det som kan gjøre at man får følelsen av å bære rundt på en tung sekk? Hva skjer når sekken blir for tung? Hva må til for å få sekken lettere? Hvordan kan man gjøre det?

SANGER

- Lese og skrive og regne er bra
- Lisa gikk til skolen
- Så forskjellig som det går an
- Første skuledagen min (Tekst og melodi: Ingebrigt Davik)
- Jobbecalypso (Tekst og melodi: Frank Nordli)
- Da klokka klang (Tekst og melodi Margrethe Munthe)

BØKER

- Danielsson (et. al): *Rut og Knut ser på skolen*
- Helena Bross: *Klasse 1b-serien*
- Gunilla Bergström: *Hvor er skøyer gutten Albert?*
- Selvhjelp for barn: *Skolen kan bli helt ok*
- Tania Kjeldset: *Stine klasse 1a*

SÅ FORSKJELLIG SOM DET GÅR AN

Tekst og melodi: Petter Bjarstad

Alle barn kan tegne
men'sker, hus og slott.
Noen tegner stort
og andre tegner smått.
– Så forskjellig som det går an,
men vi tegner så godt vi kan.

Noen leser bøker
sider opp og ned.
Noen leser sakte –
gjør ikke noe det.
– Så forskjellig som det går an
men vi leser så godt vi kan.

Ikke noen barn er
like på en prikk.
Ikke to er like
når vi har matematikk.
– Så forskjellig som det går an
men vi regner så godt vi kan.

RETT TIL LEK OG FRITID

SAMTALE OM LEK/FRITID

I samtaler om barns rett til lek og fritid kan det være nyttig å skille mellom barnas egeninitierte leker og aktiviteter når de selv disponerer tiden og bestemmer selv (fri tid), og den organiserte delen av fritiden. Mange barn deltar i aktiviteter i fritiden sin som er voksenstyrte, og som kan gå ut på å drive med noe de liker, eller å lære om noe de er interessert i. Det er fint fordi man får være sammen med andre som liker å gjøre de samme tingene som en selv, men kan også være dumt fordi det kan koste mye penger, for eksempel til utstyr, klær og ting man trenger, og da kan det være vanskelig for noen å delta. Noen barn går også på skole i fritiden sin, for eksempel noen muslimske barn som går til moskeen og lærer å lese Koranen.

Ledespørsmål

Hva gjør du når du ikke er på skolen/i barnehagen? Hva leker du med? Hvem leker du med? Har du noen fritidsaktiviteter der du går og lærer deg å turne, å spille piano, å sparke fotball osv.? Går det an å leke og ha det fint sammen uten at det koster mye penger?

Noen steder må barn arbeide. De rekker nesten ikke å leke. De må passe småsøsken, eller de må kanskje gjete dyr. Da blir det lite tid til å gå på skole eller å leke. Fordi voksne mener at det er både viktig og riktig at barn leker, står det i barnekonvensjonen at barn har rett til å leke. Det er rart, men over hele verden leker barn mange av de samme lekene. De leker med dukker, hopper tau, leker gjemsel, sparker fotball, klinker med klinkekuler både i Kina, Afrika, Amerika og i Norge.

Hva liker dere å leke?

LEKER

Basert på barnas egne innspill kan man i dette temaet leke noen av de lekene som barna foreslår, eller man kan introdusere noen som de ikke kjenner eller har lekt før: leker fra gamle dager, nye leker, kjente leker, ukjente leker, leker fra andre land, ringleker, sistenleker, ordleker osv. Av de kjente barnelekene kan det være leker som «Hvem er under tepet?», katt og mus, fløy en liten blå fugl, haien kommer, ta den ring og Kims lek. Nedenfor følger noen eksempler på leker som lekes av barn i andre land.

Leker fra Guatemala

(Passer best til de største barna)

Favorittballspillet i den gamle mayakulturen heter «pok-a-tok». Du kan være ute, eller i en gymsal (stort rom). Del et område i to med en strek eller et nett eller en snor. Del gruppa i to lag. Spill med en stor myk ball, og slå den fra den ene siden til den andre. Dere kan lage vanskelighetsgrader ved at en bare har lov til å berøre ballen med albuen, knærne, hoftene eller andre kroppsdeler. Når ballen kommer over til andre siden (det andre laget), så gis det poeng.

To barn stiller seg mot hverandre, og klapper først begge hender på sine egne lår, så klappes hendene sammen, så annenhver hånd mot hverandre, så begge håndflatene mot hverandre. Gjentas.

Reglen er slik: Six, six a la bom bom chin

Tumbala, catumbala, catumbala, a la vista

No, no, noche de vista

A la mini esa mini uva u u uva a la uva.

A, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z.

«Rugda» lages av sykkelhjul, men man kan bruke rockeringer. Det gjelder å se hvem som greier å trille hjulet lengst før det velter. Man kan bruke en pinne for å holde hjulet i gang. Dersom du bruker et sykkelhjul, kan du også dekorere eikene med bånd i mange farger.

«Shuc-ban» lekes slik: Fire barn setter seg på bakken. To andre kommer bort til dem for å kjøpe vann og spør: «Hva selger dere?» De som sitter, svarer hver sin gang. Jeg selger «Shuc-ban» (selger skittent vann). Da må de som kjøper, løpe tilbake så fort de kan. Dersom du ikke blir tatt, så blir du «rent vann», og fortsetter å være med. Blir du tatt, så er du ute. Alle klapper for dem.

I de aller fleste land leker barn det samme. For eksempel hoppe tau, vippe pinne, leke ulike former for sisten, leke skole, reven, gåsa og kyllingene, bro, bro brille, tredje mann i vinden. Man kan finne mange leker på nettet.

Rett til å delta og

Artikkel 12 i barnekonvensjonen handler om barns rett til å uttrykke sine meninger, bli lyttet til og øve innflytelse på sine omgivelser og sin hverdag. Retten til å øve innflytelse gjelder innenfor alle de arenaene hvor barn er, og hvor det tas beslutninger som angår barn. Barnets synspunkter skal vektlegges og tas på alvor. I barnehagen og skolen er barns rett til medvirkning nedfelt i rammeplanen, og skal legges til grunn for utforming av hverdagsliv og pedagogisk praksis innenfor virksomhetene.

I arbeidet med å bevisstgjøre barn omkring retten til å si meningen sin og bli hørt på i barnehage og skole, er det viktig å legge vekt på at det dreier seg om å delta i et fellesskap. Retten til å bli hørt er ikke en rett til å bestemme, men en rett til å være med og påvirke når noe skal bestemmes – medbestemmelse. Barnekonvensjonen sier ikke noe om barns rett til å bestemme noe helt selv. Når voksne bestemmer i saker som angår barn, skal de lytte til hva barn tenker og mener, og ta dette på alvor. Økt forståelse for hvordan barn opplever hendelser, regler eller samvær, er viktig kunnskap for voksne, fordi de ofte fortolker og antar i stor grad. Rett til å delta innebærer derfor også å fortelle hvordan man opplever noe, ikke bare å medvirke i planlegging.

g si hva jeg mener

SAMTALER

Samtale om medvirkning med utgangspunkt i artikkel 12.

Les artikkelen høyt. Diskuter hva den betyr. Knytt an til at alle skal få være med og si sin mening og fortelle hvordan man vil at det skal være, hva man liker og ikke liker, hvordan man mener at noe bør være, hva man skal gjøre, og hvordan man gjør det.

Ledespørsmål

Hva betyr det å ha en mening? Hva er forskjellen på å mene noe og å vite svaret på noe? Hva skal til for at man skal kunne si hva man mener? Hvorfor er det viktig at de voksne hører på hva barna mener? Har man alltid en mening? Hender det noen gang at man har en mening, men ikke får til å fortelle om den, eller at man ikke vil fortelle hva man mener? Kan man tvinges til å si noe hvis man ikke vil? Man trenger ikke alltid fortelle hva man mener med ord, noen synes kanskje det er bedre å tegne? Eller lage en fortelling? Finnes det andre måter å uttrykke meningene sine på?

Det er viktig at de voksne lytter til barna og forsøker å finne ut hva de synes er best. Det er barna som er eksperter på hvordan det er å være dem. Hva kan være ting barn kan mer om enn voksne? Vi kan ikke gjette oss til hva andre mener, eller hva som er viktig for andre, vi må spørre.

Samtale med utgangspunkt i barnehage-/skolehverdagen

Hvorfor er det viktig at de voksne i barnehagen eller på skolen lytter til hva barna mener? Hva er det viktig at barna er med på å bestemme? Hva skal til for at barn skal kunne være med på å bestemme i barnehagen eller på skolen? Hva kan vi gjøre her i barnehagen eller på skolen vår for at alle skal kunne si sin mening og bli lyttet til? Hvordan må vi ha det i gruppa vår for at alle skal kunne være med og bestemme sammen? Hva kan vi gjøre når vi har forskjellige meninger?

Samtale om at hendelser kan oppleves ulikt

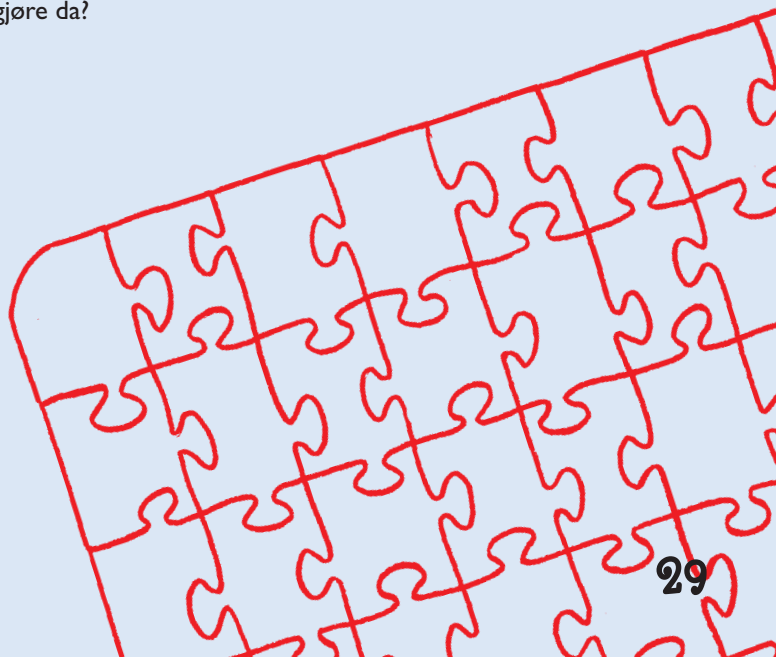
Barns medvirkning handler ikke bare om medbestemmelse eller å delta i avgjørelser. Medvirkning er også å få anerkjennelse for egen opplevelse av ting. Ta utgangspunkt i en felles opplevelse i barnegruppa, det kan være en tur i skogen, et arrangement i barnehagen, en dramatisk hendelse som flere har opplevd, eller en fellesaktivitet i barnehagen eller på skolen. Samle barna i en ring og spør «Hvordan var dagen i dag? Hva husker du aller best? Hva skjedde?». Skriv stikkord på lapper eller bare la praten gå uten å systematisere. Barna vektlegger trolig ulike ting avhengig av hva de har vært involvert i eller opplevd. Kanskje noen har slått seg eller blitt uvenner med noen – de vil ha en annen opplevelse enn barn som har hatt det morsomt hele dagen. Kanskje har noen sett eller oppdaget noe morsomt som ingen andre fikk med seg? Poenget er ikke å diskutere hvert enkelt barns opplevelse inngående, men å dele gruppas ulike perspektiver på virkeligheten. Aktiviteten kan også være en øvelse til perspektivtaking ved konflikter, men vi anbefaler å begynne med nøytrale situasjoner med de minste.

Samtale med utgangspunkt i Gro Dahles tekst «Samling på plenen»

Snakk om at det er mange måter å delta på. Noen ganger kjenner man kanskje veldig godt hva man mener, eller hva man vil, og kan rope det ut. Andre ganger er vi kanskje litt mer usikre, kanskje man tenker og mener forskjellige ting og det er litt vanskelig å finne ut hva man mener? Kanskje man ikke har noen mening eller helt vet hva man vil, og det er litt vanskelig å bestemme seg? Les fortellingen på side 31 om ei jente som heter Eva, og som synes det er vanskelig å velge.

Spørsmål for samtale etterpå

Hva gjorde Eva i fortellingen? Hva gjorde mamma'n? Hvorfor tror dere det var vanskelig for Eva å velge? Hender det noen ganger at dere synes det er vanskelig å velge? Hva kan man gjøre da?

AKTIVITETER

Lag en dans sammen

Ved å sette sammen bevegelser fra hvert enkelt barn får vi en dans som alle har vært med på å lage. La barna danse fritt til glad og rytmisk musikk. Etter en stund stoppes musikken, og tilretteleggeren lar hvert enkelt barn vise fram en bevegelse de laget mens de danset. De andre gjør likedan og lærer seg bevegelsen. Deretter lar man det neste barnet vise fram bevegelsen sin, de andre lærer den, og de to bevegelsene gjøres etter hverandre. Man fortsetter til alle har lært seg hverandres bevegelser og alle bevegelsene er satt sammen. Musikken skrur på, og barna øver på å danse dansen sammen.

Bytt plass

«Bytt plass hvis» (side 22) kan videreutvikles fra fakta (farge på klær) til mening (sommeren er den beste årstiden). Aktiviteten kan gjøres mindre komplisert; i stedet for å bytte plass kan man gjøre en bevegelse, løpe fra ett sted til et annet, samles i «molekyler» med andre som mener det samme, og lignende.

Innred et rom eller en krok

Ta barna med i arbeidet med å utforme en bit av barnehagens eller skolens areal, ute eller inne. Diskuter med barna hva slags rom det skal være, hva som finnes av ressurser (benker, stoler, puter, leker, bilder osv.) og begrensinger, samt hvordan rommet kan brukes. I mindre grupper lar man barna lage små modeller av rommet slik de mener det bør se ut. Bruk Lego-klosser eller formingsmaterieell som modelleringsleire eller lignende. La barna vise hverandre de ulike modellene og diskuter lure og morsomme forslag og hvordan de kan kombineres. Utform rommet eller kroken slik dere blir enige om.

Planlegg og gjennomfør en tur

Ta barna inn i planlegging av en fellestur. Snakk om at vi skal på tur, og at det er viktig at barna skal få være med på å planlegge turen. Still spørsmål som «Hvor skal vi dra? Hva skal vi gjøre?» og la barna komme med sine forslag. Diskuter med barna hva som er gjennomførbart: hva som er mulig å få til, hva man kan rekke, og på hvilken måte man kommer seg dit. Kanskje noen har lyst til å besøke bestemors avdeling på gamlehjemmet? En arbeidsplass? Trekk ut noen gjennomførbare alternativer og skriv eller illustrer på et stort ark. Gi barna bilder av blomster i ulike størrelser og be dem plassere dem der de ønsker: Den store blomsten der hvor de har mest lyst til å dra, den mellomste der de har litt lyst til å dra, osv. Tell opp store blomster, mellomstore blomster og små blomster, snakk om at man bare kan velge en denne gangen ...

Godt og dårlig i skolen/barnehagen

Alternativ 1: La barna arbeide i grupper på tre eller fire. Hver gruppe skal snakke litt om hva de synes er bra på skolen eller i barnehagen, og hva som ikke er så bra. La dem skissere tre «bra-situasjoner» og tre «dårlig-situasjoner» på et stort ark

delt i seks ruter. En voksen hjelper eventuelt til der hvor det trengs. Alle trenger ikke være enige, men det er viktig at alle får med noe de synes er viktig. Læreren skal hjelpe til, men ikke mene noe om det barna har valgt. Gi gruppa kamera og la de gå rundt og ta bilder som kan knyttes til situasjonene eller temaene de har valgt – ute eller inne. Barna er «skuespillere» på bildene og tar bildene selv. La alle forsøke å være fotograf. Framkall eller skriv ut bildene, la barna lime dem på plakater og skriv billedtekst og utfyllende kommentarer. De voksne hjelper til. Presenter og heng opp!

Alternativ 2: Barna sitter i ring. De voksne introduserer temaet (noe som er kjempebra på skolen, noe som er skummelt, noe om skolegården osv.); nå skal dere fortelle hverandre ting som er godt og bra på eller med skolen, og hva som er dumt eller dårlig. Kast en ball i ringen; den som har ballen, forteller. Det er lov å si pass. La barna deretter arbeide i grupper. De skal bestemme seg for de to dårlige tingene og de to gode som de synes er viktigst, og tegne det på to ulike ark (ett for dårlig og ett for godt). Presenter for hverandre og velg en eller to ting dere ønsker å gjøre noe med i løpet av en viss tid.

BØKER

- Stina Wirsén: *Hvem bestemmer* (for de minste)
- Gro Dahle: *Snill*
- Gro Dahle: *Sint*
- Gunilla Bergström: *Nehei sa Albert Åberg*

SANGER

- Barn har rett (Tekst og melodi: Gustav Lorentzen)
- Anti-jantelov-sang (Tekst: Grethe-Karin Hovde, melodi: Peter Bjaarstad)
- Skremmesang – Jul i Blåfjell

SAMLING PÅ PLENEN

Av Gro Dahle.

Trykket i Sverre Henmo
(red.): Alle barn ...abc
redder barna

Eva sitter på den store, grå steinen og ser på dem alle sammen etter tur.

Den enøyde, den smilende, den liggende, den lysende hvite. Eva vet ikke hvem hun skal velge. Det er så mange å velge mellom. Skal hun satse på den lille, blå eller kanskje heller apen eller katten eller den store, tykke, blide som smiler og smiler helt uten pause? De sitter rundt henne i sirkel. Også hauken og falken og den store, brune ørnen. Og Eva tenker at hun kanskje må elle, for det er så vanskelig å vite helt sikkert. Og uansett hvem hun velger, blir det feil.

– Hva blir det til? roper moren fra stuevinduet. Men Eva svarer ikke.

Hun ser på dem alle sammen en gang til. Den lille, skjeggete, han med elefantnesa eller hun med seks armer eller den unge, mørkhårede damen med beskjedent nedslåtte øyne. Eller kanskje den vakkert kledde som har en nydelig utsmykket vogn ventende bak treet og en glitrende kappe. Han ligner nesten på Elvis. Eva sukker og ser på den store, hvite igjen. Det svir i øynene, og hun må se vekk for ikke å bli blendet.

– Har du ikke bestemt deg ennå? roper moren fra stuevinduet.

Eva ser på den smale hunden som nå har lagt seg ned på gresset. Det er ikke en hund hun har lyst til å klappe. Ørene er for spisse, kroppen for smal, snuta for lang. Hun er redd den skal bite. Apen begynner å bli utålmodig, halsen vrir seg som en orm. En engel lander helt stille og folder vingene pent sammen bakpå ryggen. Han har liten munn, store, myke ører og så bleke hender. Eva har lyst til å fortelle ham hvor vanskelig det er.

– Nå må du snart bestemme deg, roper moren.

Men Eva klarer ikke å bestemme seg. Hun synes det bare blir flere av dem for hver gang hun skal telle. Han med trekorset har så brune øyne. Velg meg, sier øynene hans. Velg meg, så skal jeg frelse deg. Jeg skal fjerne alle syndene dine. Men Eva vet ikke. Hun har ikke syndet. Allikevel får hun dårlig samvittighet bare ved å se på ham. Den store, hvite begynner å rasle med skjortekantene. Hun ser på apen. Han heter Hanuman. Moren kommer ut. Hun har det bestemte ansiktet på.

– Er det virkelig så vanskelig, sier moren. – Kan du ikke bare velge?

Eva trekker på skuldrene og sukker. I øyekroken ser hun at den mørkhårede, finpyntede mannen har et sverd. Det har hun ikke sett før. Det blinker i metallet. Apen begynner å vimse. Men den store, fete som sitter under treet, smiler fortsatt som om ingen verdens ting har noen betydning.

– Ta den store, hvite, sier moren. – Da er du helt trygg, og jeg slipper å bekymre meg for hvordan det skal gå med deg.

Eva myser. Det hvite håret og skjegget er så hvitt, så hvitt at det er vondt å se, og englene sitter overalt på ham. Han nikker. Men Eva vet ikke. Hun våger ikke se ham inn i øynene.

– Han med korset, da, sier moren. – Det er det mest praktiske for oss alle, og han har gode forbindelser. Hvis det er opp til meg, synes jeg du skal velge ham.

Men Eva vil velge selv. Hun legger hodet tilbake. Himmelen er så stor og vid. Det er plass nok til alle, til aper og hunder og katter og falke og hauker og damer og store og små menn. Og solen bare skinner og skinner.

– Da tar jeg alle sammen, sier hun. – Alle sammen!

Moren rister på hodet.

– Ikke tull, sier moren og blir streng i øyet. – Dette er ikke noe å tøyse med.

– Solen, da, sier Eva. – Den slukner ikke på noen milliarder år. Den kan jeg stole på. Det vet jeg.

– Du kan da ikke velge solen, sier moren og rister på hodet. – Solen står ikke på valgt engang.

– Da tar jeg ham der borte, sier Eva, og peker på en gutt halvt gjemt i sjasminbuskene. Han kikker fram mellom greinene. Eva vinker til ham, og gutten vinker tilbake. – For han har myk nese.

– Du kan ikke velge ham, sier moren oppgitt. – Han er jo praktisk talt broren din.

– Jeg kan velge hvem jeg vil, sier Eva og retter seg opp. Moren sukker.

Det er en av disse helt klare dagene. Ikke en sky på himmelen. Og Eva løper inn i sjasminbusken der gutten står og ler. Det er en fin dag for busker og gress. En fin dag for vinden i tretoppene. Gutten sier at alt er levende. At alt puster. At det er varmt nok til å gå barbeint. Han har et stort, gult eple med til henne som han sier er godt. Og Eva tror på ham. Javisst gjør hun det.

Rett til å bli tatt

Retten til å bli tatt vare på, høre til et sted og til omsorg er omtalt i mange av artiklene i barnekonvensjonen. Barn har rett til å kjenne og bli tatt vare på av foreldrene sine (artiklene 7 og 8), og ingen barn skal skilles fra foreldrene sine mot sin vilje, hvis det ikke er til barnets beste (artikkel 9). Flyktningbarn skal gis hjelp til å komme sammen med familien sin (artiklene 10 og 22), og all adopsjon av barn skal være til barnets beste (artikkel 21). Barn uten familie har rett til beskyttelse og omsorg, for eksempel gjennom fosterhjem, adopsjon eller egnede institusjoner (artikkel 20), og staten skal beskytte alle barn mot fysisk eller psykisk mishandling, forsømmelse eller utnyttelse fra foreldre og andre omsorgspersoner (artikkel 19).

For barn er familien gjerne det første og viktigste stedet hvor de opplever å få omsorg fra andre og å kunne gi andre omsorg, og nedenfor har vi tatt med to eksempler som viser hvordan man kan nærme seg dette temaet ved å ta utgangspunkt i barnas egen omsorgssituasjon. Når man snakker om disse temaene, er det viktig å være seg bevisst at ikke alle barn har det bra hjemme. Snakk om at det er noen barn som ikke får det de trenger, hjemme, og kanskje er redde eller kan oppleve vonde ting (se avsnittet «Rett til beskyttelse»).

vare på

RETT TIL FAMILIE

SAMTALER

Samtale om omsorg og familie med utgangspunkt i hvert enkelt barn

Ledespørsmål

Ingen barn kan bo alene, alle trenger noen som kan ta vare på en og passe på at en har det bra. Hvem bor du sammen med? Hvem tar vare på eller passer på deg? Har du søsken? Besteforeldre? Tanter? Onkler? Har dere dyr? Er det noen som du tar vare på? Hvem er det? Hva gjør du når du tar vare på han eller henne?

Samtale om omsorg og familie ut fra barnelitteraturen eller bilder

Ta fram bøker eller bilder.

Det finnes mange slags familier. Noen bor sammen med faren sin slik som Albert Åberg. Noen bor sammen med moren sin slik som Petra i *Karsten og Petra*-bøkene. Andre bor sammen med både moren og faren sin, slik som Lillebror i *Karlson på taket*, og noen bor litt hos faren sin og litt hos moren sin. Noen bor sammen med besteforeldrene sine.

Det er også noen barn som har to mammaer eller to pappaer slik som Malin i *Malins mamma gifter seg med Lisa*. Av og til kan det hende at barn ikke kan bo sammen med foreldrene sine. Da må de bo i barnehjem eller i fosterhjem slik som Thomas og Petter i bøkene *Hvor blir det av deg mamma?* og *Thomas og Petter flytter til fosterhjem*. Noen barn har kanskje ikke foreldre, og da kan de få en ny mamma og pappa slik som Gabriel i *En mamma og pappa til Gabriel*.

Ledespørsmål

Hvem bor du sammen med? Konklusjon: Det er fint å ha noen voksne som kan ta vare på en, enten det er mamma eller pappa eller andre voksne.

AKTIVITETER

- Tegne familien sin og rommet sitt
- Lage en familie i trolledeig
- Lage gulrotfamilie
- Lage pinnedukkefamilie
- Spille dukketeater med gulrotfamilien eller pinnedukkene

ALLE VERDENS BARN

Alle verdens men'skebarn,
tyske barn og svenske barn,
mørke barn og lyse barn,
varme barn og fryse-barn,
blide barn og sinte barn,
babybarn og skolebarn,
buksebarn og kjolebarn,

alle har en nese
som sitter midt i fjeset.

Det ville ikke være bra
dersom nesa faller a

BØKER

De fleste barn i barnebøker har familie.

- Gunilla Bergström: *Albert Åberg*-bøkene (Albert bor sammen med faren sin)
- Astrid Lindgren: *Alle vi barna*-bøkene (tre ulike familier)
- Annette Lundborg og Mimmi Tollerup-Grkovic: *Malins mamma gifter seg med Lisa*
- Tor Åge Bringsværd: *Karsten og Petra*-bøkene (Petra bor sammen med moren)
- Inger Thormann og Richard Branderup: *Hvor blir det av deg mamma?* og *Thomas og Petter flytter til fosterhjem*
- Cathrine Bakke Bolin og Malgorzata Piotrowska: *En mamma og pappa til Gabriel*
- Lisa Aisato N'jie Solberg: *Mine to oldemødre*
- Viveka Sjögren: *Den andre mammaen*

RETT TIL BESKYTTELSE

Artiklene 19 og 34 sier at barn har rett til beskyttelse mot alle former for omsorgssvikt i familien, for eksempel vanskjøtsel, fysisk og psykisk mishandling og seksuelle overgrep. Likevel er det noen barn som opplever at de ikke har det bra hjemme. Det kan være noen i barnets familie som utsetter barnet for vold, overgrep eller vanskjøtsel. Andre barn kan oppleve at noen i nærmiljøet utsetter det for overgrep, vold eller mobbing.

Med omsorgssvikt forstår vi at foreldre eller de som har omsorgen for barnet, påfører det fysisk eller psykisk skade eller forsømmer det så alvorlig at barnets fysiske eller psykiske helse og utvikling er i fare (Kempe 1979, Killén 2004, Lundén 2004).

I artikkel 39 står det at dersom barn har opplevd mishandling og overgrep, har de rett til rehabilitering; å få det bra igjen. Voksne som arbeider med barn, må ha kunnskap og kompetanse slik at de kan sørge for at barn får den hjelpen de har behov for og rett til.

SAMTALER

Samtale om barns rett til beskyttelse med utgangspunkt i følelser

Det er viktig å være godt forberedt når man skal snakke med barn om dette temaet, og det er en fordel at gruppa ikke er for stor. Under samtale om for eksempel at noen barn ikke har det bra hjemme, kan det komme uttalelser som «pappa/mamma slår meg». De voksne må ta barnet på alvor og ikke avvise eller bortforklare det som barnet sa, men heller si at «jeg hører hva du sier, og det kan du og jeg snakke om etterpå». Tenk også på at det kan være følelsesmessig belastende for enkelte barn å snakke om slike temaer. Derfor er det viktig at de får sitte hvor de vil, og at de kan gå ut av gruppa dersom de ønsker det.

Ledespørsmål

Hva er det å føle? Hvilke følelser kan vi ha? Glad, trist, sint, redd osv. Når blir du glad, trist, sint, redd osv.?

Snakkehjørnet

Tre eller fire barn i gruppe. Formålet med snakkehjørnet er at barn skal få et systematisert tilbud om samtale med de voksne i barnehagen eller skolen, at de skal få generell snakketrening, men også trening i å snakke om for eksempel følelser og noe som barna synes er vanskelig.

Man kan veksle mellom temaer som kommer opp i gruppa, og temaer som de voksne velger. De voksne må være forberedt på å håndtere problemer, fordi snakkehjørnet legger opp til åpenhet og dermed for bearbeiding av vonde minner og hendelser.

Samtale om å si fra

Barn som har hatt vonde opplevelser, enten i familien eller i nærmiljøet, må få vite at de kan fortelle om det til en voksen som de stoler på, slik at de kan få det bra igjen.

«Barn er avhengig av at voksne ser dem, lytter til dem, forstår dem og tar dem på alvor. De er også i stor grad avhengig av at voksne sier fra. Dette er vårt ansvar» (Elin Saga Kjørholt i lærerveiledning til «Ingen utenfor», Redd Barna).

Les historien om Milla, «I en annens verden» på side 36.

Ledespørsmål

Hva kan Milla gjøre? Hva bør hun gjøre? Hvorfor er det vanskelig? Hvem kan hun snakke med?

BØKER

- Birte Svaton og Bo Gaustad: *Hva er følelser?*
- Svein Nyhus: *Jeg*
- Oscar Brenifier: *Hva tenker du om følelser?*
- Svein Nyhus: *Pappa*
- Aud Fossen: *Snakk med barn om følelser – En fellesskapsbok for voksne og barn*
- Gro Dahle og Svein Nyhus: *Sinna mann*
- Gro Dahle: *Håret til mamma*
- Vibeke Marx og Helle Marietta Pedersen: *Den lille, store jenta*

RETT TIL HELSE

Artikkel 24 handler om barns rett til god helse. Barn skal ha den beste medisinske behandlingen som samfunnet kan gi, og hjelp til å komme seg etter sykdom. Staten skal arbeide for å redusere barnedødelighet og fjerne helsefarlige tradisjoner. Retten til helse er svært viktig, og kan knyttes an til mange ulike temaer som kropp, hygiene, miljø, kosthold, vann, mental og fysisk helse, sykehus og helsetjenester. Spesielt viktig når det gjelder barn og kropp, er det å snakke om hele kroppen og hjelpe barna til å få et positivt og godt forhold til kropp og nærhet.

SAMTALER

Samtale om helse med fokus på kropp og følelser

Kroppen vår er viktig. Den består av mange forskjellige deler som virker sammen, og som gjør at vi kan smake, lukte, tenke, kjenne følelser, bevege oss, snakke og synge, danse, leke, puste og mange forskjellige ting. Hva bruker vi kroppene våre til? Hvilke deler består kroppene våre av? Hva finnes inni kroppene våre? Hvordan kan vi ta vare på kroppene? Hva trenger kroppene våre for at vi skal holde oss sterke og friske? Hva trenger kroppene deres? Trenger vi mer enn mat og drikke? (berøring, søvn og hvile, pleie, bevegelse, vitaminer, noen som er glad i oss, noen å være glad i, grenser osv.)

I Norge er det sånn at barna går på helsestasjoner for å måle og veie seg, passe på at alt er i orden, og at ingen farlige sykdommer er i ferd med å utvikle seg (vaksine). Hva kan vi ellers gjøre for å ta vare på kroppene våre og ha det fint både inni og utenpå oss (fysisk og psykisk)?

Samtale om helse med fokus på sykdommer

For at vi skal vokse og ha det fint, er det viktig at vi er friske. I barnerettighetene står det at alle barn har rett til god helse. Det er mange ting vi kan gjøre for å holde oss friske, men av og til så blir vi syke likevel. Hva slags sykdommer kan vi få? Hva skjer med kroppen vår når vi blir syke? Hva kan man gjøre for å ha det fint selv om man er syk? Noen ganger blir man så syk at man må gå til legen eller på sykehus. Har dere vært det noen gang? Hva gjør de der?

Noen barn har sykdommer som de må lære seg å leve med, sånn at de må passe på den hele tiden. Da trenger de hjelp slik at de kan håndtere sykdommen sin og leve et aktivt og godt liv likevel. Mange barn har for eksempel astma og allergier. Man kan være allergisk mot mange

forskjellige ting, og man kan bli syk hvis man kommer i kontakt med det eller spiser det. Kjenner dere noen som har det sånn? Kjenner dere andre som har sykdommer de lever med? Er det noe de må gjøre eller passe på? Hva kan vi gjøre for å hjelpe andre som har sånne sykdommer?

AKTIVITETER

Kjenn kroppen

Alle barna legger seg på ryggen på gulvet (bruk matter) og lukker øynene. En leder snakker med rolig stemme og ber alle sammen om å konsentrere seg om pusten sin, kjenne at man puster ut og inn, ut og inn. Deretter fokuserer lederen på én og én kroppsdel og sier «nå skal du kjenne etter i føttene dine, i armene dine, i knærne dine, i skuldrene dine osv. Kan du kjenne stortåa di? Kjenner du rumpa? Nakken? Osv.». Gå på eventyrferd gjennom kroppen og la barna bruke tid på å kjenne etter i kroppen sin. Bruk gjerne dempet belysning og rolig musikk.

Følelsene i kroppen

La barna tegne kroppene sine i hel størrelse. Ett barn legger seg på ryggen på et gråpapir, og et annet tegner rundt. Snakk sammen om de ulike kroppsdelene, og finn benevnelsene på dem. Deretter lar man barna fargelegge eller male med farger der de mener det passer inni avbildningen, mens lederen sier «Hvordan føles det inni deg når du er glad? » La barna velge de fargene de mener passer til sinnsstemningen, og fargelegge/male der det kjennes i kroppen. Foreslå ulike følelser og sinnsstemninger: Når du er sint? Når det kribler i kroppen? Når du er lei deg eller trist? Når noen har gjort noe du ikke liker? Når du har gjort noe du angrer på? Osv.

«Slangen»

Alle stiller seg på rekke etter hverandre. Den som står først, er leder og gjør bevegelser som «forplanter» seg i kroppen på slangen, ved at alle gjentar bevegelsen til den som står foran seg. Slangen kan gå fort, gå sakte, gå med lange skritt, korte skritt, gå baklengs, forlengs, løpe fort, bråstoppe, hinke, hoppe, løpe i svinger, hoppe sidelengs med hendene foran på magen eller bak på rumpa osv.

Lag sansedikt

La barna lage sansedikt om ulike følelser og stemninger: kjærlighet, sinne, frykt, tristhet, glede osv. Dikt videre på setningene «kjærlighet lukter som ... kjærlighet smaker som ... kjærlighet ser ut som ... kjærlighet føles som ...»

BØKER

Det finnes mange bøker om kroppen og om det å bli syk og komme på sykehus. Det finnes også en del bøker om følelser og mental helse. Her følger et lite utvalg:

- Inger og Lasse Sandberg: *Derfor må Petter nyse*
- Merete Holmsen og Kjell E. Midthun: *Mens Rasmus er på sykehus*
- Tor Åge Bringsværd: *Karsten må på sykehus*
- Birte Svaton og Muriel K. Sandberg: *Kroppen*
- Oscar Brenifier: *Hva tenker du om følelser?*

SANGER

- Du har to øyne som du kan se med
- Hode skulder kne og tå
- Øynene våre blunker vi med
- Sansesangen (Tekst og melodi: Hogne Moe)
- Hopp Hopp (Liv-Astrid Egge og Ingar Ebbestad)

I EN ANNENS VERDEN

Fra *Ingen Utenfor-fordypningshefte*

Milla har fryktelig vondt i magen. Det er som om det ligger en klump der. Den er hard som stein, men det er ikke som å ha en stein i magen. For steiner vokser vel ikke? Det gjør klumpen i Millas mage. Noen dager vokser den litt. Andre dager vokser den veldig mye. Da blir den så stor at Milla føler at hele hun kommer til å sprekke. Når det skjer, prøver hun å krympe seg sammen til en ball slik at hun tvinger klumpen til å ikke vokse mer. Hun holder pusten og presser alle krefter innover mot klumpen. Hvis ikke dette hjelper, kan Milla bli veldig redd. Det er som om alt er ute av kontroll, og det blåser opp til storm inni magen. Da kastes klumpen rundt og rundt, og Milla blir både svimmel og kvalm. Noen ganger blir hun så kvalm at hun kaster opp.

Heldigvis blir hun bare så kvalm når hun er helt alene. På skolen, for eksempel, vokser ikke klumpen så mye. På skolen får Milla bare akkurat så vondt i magen at hun noen ganger ikke orker å gå ut i friminuttene. Eller at hun ikke orker å ha gym. Noen av de andre elevene synes dette er litt teit. De sier til Milla at hun er barnslig, og at det er kjedelig å være sammen med en som alltid har vondt i magen. Læreren til Milla sier ikke sånn, men hun synes at det er litt mystisk at Milla har så mye vondt i magen.

Mamma har tatt Milla med til legen. Flere ganger. Og legen har kjent på Millas mage. Han har trykket på den og lyttet til den med stetoskop. Han har testet henne for allergi mot forskjellige mat, og en gang måtte Milla til og med svelge en slange med et kamera i enden som skulle ned i magen og filme. Men legen har ikke funnet noe galt med Millas mage. En gang spurte legen om det kanskje kunne være noe som Milla var redd for? Det går nemlig an å få veldig vondt i magen når man er redd, sa legen. Da så mamma forsiktig på Milla. Milla ristet på hodet og så ned i gulvet, og hun skjønnte at legen hadde rett. Men da kunne han ikke hjelpe henne, tenkte Milla.

Milla vet at det må være en hemmelighet. Det som av og til kan skje med pappa når han blir sint. At han kan bli så sint at han brøler og slår. Først mamma og så Milla. Det er så vondt inni Milla når pappa brøler til mamma som prøver å være sterk, men ikke greier å la være å gråte. Og det er så vondt på kroppen når pappa slår. Det har ikke skjedd så mange ganger. Men Milla er så fryktelig redd for at det skal skje igjen. Så redd er hun at redselen har blitt til en klump i Millas mage.

Eksempel:

EN INNFORING I BARNEKONVENSJONEN – ET KONKRET OPPLEGG FRA DAG TIL DAG

Mål

- Gjøre barnekonvensjonen kjent blant barna. Gi barna innsikt i de ulike områdene i barnekonvensjonen generelt, og enkelte artikler spesielt
- Gi barna innsikt i hva en rettighet er, hva det innebærer at man har rettigheter
- Skape bedre selvfølelse hos barna, samt øke toleransen for ulikhet og mangfold
- Styrke samholdet og fellesskapsfølelsen i barnegruppa

Opplegget er utformet med tanke på de eldste barna i barnehagen (ca. seks år), men kan endres slik at det passer for ulike aldersgrupper. Det er viktig at opplegget tilpasses den konkrete virkeligheten det skal gjennomføres i: egne behov og ønsker, tilgang på ressurser, spesielle kompetanser og interesser blant de voksne og ikke minst barnegruppa – om det er særskilte behov, utfordringer eller hendelser som det er viktig å ta hensyn til.

Opplegget består av 10 timer fordelt over to prosjektuker, og skal resultere i en «rettighetsvegg» der resultatet av barnas arbeid henges opp og vises fram. Avhengig av tids- og personalressurser kan et godt alternativ være å ha «stasjoner» med mindre grupper hvor det jobbes parallelt med ulike temaer, eventuelt kan en velge å la de enkelte gruppene fordype seg i et særskilt tema som presenteres for hverandre. En kan også la arbeidet resultere i ei arbeidsbok, framføring av skuespill, basar eller andre ting.

Vi har valgt å legge spesielt vekt på temaer knyttet til rett til å være den jeg er, rett til å si hva jeg mener, og rett til å bli tatt vare på, men berører også temaer som rett til ikke å bli diskriminert og rett til skolegang, lek og fritid. Det er viktig med god tid, pauser og respekt for barnas innspill og forslag.

1. gang: Introduksjon

Samling
Introduksjon av tema. Samtale om barnekonvensjonen med utgangspunkt i blomster

Se side 9. Barnas forslag noteres på tavle/whiteboard og deretter på små lapper.

Aktivitet: Blomsten

Barna får utdelt hver sin blomst med kronblader og fyller i midten av blomsten med et bilde av seg selv: En voksen tar bilde av hvert enkelt barn med et digitalkamera (alternativt: barna tegner seg selv i midten, bruk farger og formingsmateriale som garn, filt m.m.). Bildene skrives ut av en voksen, mens barna klipper ut og limer bildet i midten av blomsten.

Aktivitet: Rettighetskrin, del I

Se side 10.

Avslutning: Introduser «rettighetsveggen» og heng opp de uferdige barneblomstene med nål.

En vegg kledd med stoff hvor vi henger opp alle ting vi lager og gjør i forbindelse med barnekonvensjonen. Snakk om at det skal bli en vegg med masse fine ting som har med barnekonvensjonen å gjøre, som kan vises fram for alle som besøker barnehagen/skolen vår.

2. gang: Rett til å være den jeg er!

Samling
Samtale om rett til å være den jeg er med fokus på navn

Oppsummering fra forrige gang og nytt tema
Se side 14. Konklusjon: Navnet er min eiendom. Det sier noe om hvem jeg er, og om hvor jeg hører til, og jeg er unik!

Aktivitet:
- Bytte navn
- «Jeg er meg»

Se side 14.
Se side 14.

Aktivitet: Blomsten forts.

Barna tegner og skriver i kronbladene på sin blomst noe som sier noe om dem selv, for eksempel: navnet mitt, huset mitt, hvem jeg bor sammen med, hva jeg blir glad av, noe jeg liker å leke.

Avslutning med sang

De ferdige blomstene henges opp på rettighetsveggen. De som vil, får presentere sin blomst for de andre.
Syng en navnesang!

3. gang: Rett til å være den jeg er!

Samling
Samtale om rett til å være den jeg er med fokus på forskjellige språk

Oppsummering fra forrige gang og nytt tema
Se side 17

Aktivitet:
- Lage dikt

Se side 17. En voksen skriver opp barnas forslag og bearbeider dem til neste gang, gjerne sammen med noen av barna.

- Barna illustrerer diktet

Barna velger fra noe av det som har kommet fram i dikt-skapingen, og maler til. Arbeidene legges til side til neste gang.

Avslutning: sang

Syng *Fader Jakob* på forskjellige språk, se side 18.

4. gang: Rett til å ikke bli diskriminert!

Samling Samtale om toleranse og likeverd med utgangspunkt i barnas malerier fra forrige gang	Oppsummering: Diktet fra forrige gang leses høyt og henges opp på rettighetsveggen. Nytt tema. Se side 21.
Aktivitet: - Lesestund	Vi leser <i>Kenneth og dukkene</i> av Pija Lindenbaum.
- Dramatisering med hånddukker	Se side 22 – ved hjelp av hånddukker skaper vi situasjoner der dukker av ulike grunner holdes utenfor fellesskapet. Varier tema: på grunn av språk (snakker et annet språk), på grunn av ulike evner og egenskaper (for eksempel sitter i rullestol eller er blind) på grunn av kjønn (en gutt som har lyst til å leke med jenter, og motsatt). Spill ut situasjoner og diskuter underveis: Hvordan oppleves det? Hvordan kan de inkluderes? La de barna som har lyst, være med og «styre» dukkene.
Avslutning	Diktet og barnas tegninger/malerier henges på veggen.

5. gang: Rett til lek og læring

Samling Samtale om skole med utgangspunkt i Redd Barnas skolesider	Se side 25. Vi bruker projektor, ser på bildene og snakker sammen.
Kort samtale om rett til lek og fritid	Se side 27.
Aktivitet: Leker fra ulike land	Se side 27. Vi rydder gulvet og prøver oss på noen av lekene.
Avslutning	Rettighetene gjentas, skrives ned av en voksen eller et barn som vil og kan, og henges på veggen.

6. gang: Rett til å delta og si hva jeg mener!

Samling Samtale med utgangspunkt i artikkel 12	Se side 29.
Lesestund: <i>Snill</i> av Gro Dahle	
Samtale – med utgangspunkt i barnehagen/skolen vår	Se side 29.
Aktivitet: Godt og dårlig i barnehagen/skolen	Alternativ 2, side 30. Første del: Vi kaster ball og tegner i gruppe en/to bra ting og en/to dårlige ting.
Avslutning	Forts. neste gang

7. gang: Rett til å delta og si hva jeg mener

Samling Aktivitet: lage en dans sammen	Ta opp tråden fra forrige gang. Se side 30.
Aktivitet: godt og dårlig forts.	Vi presenterer tegningene fra forrige gang for hverandre, velger ett/to forslag som vi ønsker å gjøre noe med, og legger en plan for hvordan. NB! Følg opp.
Avslutning	Barnas tegninger henges på rettighetsveggen sammen med artikkel 12.

8. gang: Rett til å bli tatt vare på

Samling Samtale om helse med fokus på kropp og følelser	Se side 35.
Aktivitet: Kjenn kroppen	Se side 35.
Sanger om kroppen vår	Se side 36.
Aktivitet: Følelsene i kroppen	Se side 35. To og to tegner barna hverandre på stort gråpapir.
Avslutning	Forts. neste gang

9. gang: Rett til å bli tatt vare på

Samling Samtale om rett til beskyttelse med utgangspunkt i følelser	Se side 33. Alle har rett til å ha det godt!
Aktivitet: Kjenn kroppen forts.	Vi tar fram tegningene fra forrige gang og snakker om de ulike kroppsdelene. Finn benevnelser og plassering. Snakk om ulike følelser og la barna plassere dem på «sine kropp». Barna velger selv farger og hvordan de vil tegne følelsen.
Samtale om å si fra	Se side 33.
Avslutning: Lesestund	<i>Den store lille jenta</i> av Vibeke Marx og Helle Marietta Pedersen.

10. gang: Oppsummering og avslutning

Samling Samtale: Vi ser på veggen vår – er den ikke fin?	Hva har vi lært om barnerettighetene?
Aktivitet: Rettighetsskrinet, del 2	Vi tar fram rettighetsskrinene fra første gang og ser gjennom innholdet. Ble det vi gjorde riktig? Er det noe du vil forandre? Er det noe vi har glemt?
Avslutning: Ballongsmell	Se side 10. Husk spesielt det vi ble enige om under «Rett til å delta», og følg opp!

Barnekonvensjonen

- Redd Barnas kortversjon

1. Alder 18 år

Alle under 18 år er barn, dersom ikke en tidligere alder er lovfestet av staten.

2. Ingen diskriminering

Konvensjonens rettigheter gjelder for alle barn uten forskjellsbehandling og uten hensyn til barnet og dets foreldres rase, farge, kjønn, språk, religion, opprinnelse, eiendom, funksjonshemming eller oppfatninger. Staten skal sørge for at ingen diskrimineres.

3. Til barnets beste

Handlinger som angår barn som foretas av myndigheter og organisasjoner skal først og fremst ta hensyn til barnets beste. Staten skal sørge for at de institusjoner og tjenester som har ansvaret for omsorgen eller vernet av barn, har den standard som er fastsatt, særlig med hensyn til sikkerhet, helse, personalets antall og kvalifikasjoner så vel som overoppsyn.

4. Statens ansvar

Det er statens ansvar å sette barnerettighetene ut i livet.

5. Foreldreansvaret

Staten skal respektere de rettigheter og plikter foreldrene og andre foresatte har for å gi barnet veiledning og støtte slik at barnet skal kunne hevde konvensjonens rettigheter.

6. Rett til liv

Staten plikter så langt som mulig å sørge for at barn overlever og får utvikle seg.

7. Navn og statsborgerskap

Barnet har, umiddelbart etter fødselen, rett til navn og nasjonalitet, og så langt det er mulig, å kjenne til sine foreldre og få omsorg av dem.

8. Identitet

Staten skal respektere barnets rett til å bevare sin identitet, herunder nasjonalitet, navn og familieforhold. Dersom et barn ulovlig blir fratatt slik identitet skal staten hurtig bistå med gjenopprettelse.

9. Holde familien sammen

Barnet skal ikke atskilles fra sine foreldre mot sin vilje, unntatt når dette er nødvendig av hensyn til barnets beste.

10. Gjenforene familien

Søknader om familiegjenforening over landegrensler skal behandles på en positiv, human og rask måte. Barnet har rett til regelmessig kontakt med begge foreldre.

11. Ulovlig bortføring og tilbakehold

Staten skal bekjempe at barn blir tatt ulovlig ut av et land eller hindret fra å vende tilbake, og skal inngå avtaler med andre land for å få til dette.

12. Å si sin mening og bli hørt

Barnet har rett til å si sin mening i alt som vedrører det og barnets meninger skal tillegges vekt.

13. Få og gi informasjon

Barnet har rett til ytringsfrihet, til å søke, motta og spre informasjon og ideer av alle slag og på alle måter.

14. Tanke-, samvittighets- og religionsfrihet

Barnet har rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet. Staten skal respektere foreldrenes retter og plikter til å opplyse barnet om sine rettigheter i slike spørsmål.

15. Organisasjonsfrihet

Barnet har rett til organisasjons- og forsamlingsfrihet.

16. Rett til privatliv

Barnet skal ikke utsettes for vilkårlig eller ulovlig innblanding i sitt privatliv, i familien, i hjemmet eller i korrespondansen sin. Det skal beskyttes mot ulovlig angrep mot ære og omdømme.

17. Massemedia

Staten skal sikre barn tilgang til informasjon fra et mangfold av nasjonale og internasjonale kilder. Staten skal oppmuntre massemedia og forleggere til å spre informasjon som skaper forståelse, kunnskap, sosiale ferdigheter og velvære, og til å lage eget barnestoff, også for minoritetsbarn. Staten skal beskytte barna mot skadelig informasjon

18. Foreldreansvaret

Begge foreldrene har et hovedansvar for barnets omsorg og utvikling etter hva som er best for barnet. Staten skal gi støtte og sikre utvikling av institusjoner, tjenester og tiltak for omsorg for barn, herunder også ta hensyn til utarbeidende foreldre.

19. Beskyttelse mot misbruk

Staten skal beskytte barnet mot fysisk eller psykisk mishandling, forsømmelse eller utnyttelse fra foreldre og andre omsorgspersoner.

20. Barn uten omsorg fra familien

Barn som er uten familiemiljø, har særlig rett på beskyttelse og omsorg, for eksempel ved plassering i fosterhjem, eller om nødvendig, ved egnet institusjon eller ved adopsjon.

21. Adopsjon

Nasjonal og internasjonal adopsjon skal bare finnstet i samsvar med loven, og skal være autorisert av myndighetene. Adopsjon utenlands skal ikke resultere i urettmessig økonomisk fortjeneste, og bør betraktes som et alternativ til omsorgstiltak i barnets opprinnelsesland.

22. Flyktningbarn

Barn som søker flyktningstatus eller som anses som flyktninger, skal få nødvendig vern og humanitær hjelp. Staten skal i samarbeid med internasjonale organer hjelpe et barn som er alene til å bli gjenforent med sine foreldre.

23. Barn med funksjonshemninger

Barn med psykiske og fysiske funksjonshemninger har rett til å leve et fullverdig og anstendig liv under forhold som sikrer dets verdighet, fremmer selvtilit, og letter barnets aktive deltakelse i samfunnet. Et funksjonshemmet barn har rett til særskilt omsorg. Barnet skal få undervisning, opplæring, helsetjenester, rehabiliteringstjenester, forberedelse til arbeidslivet og rekreasjonsmuligheter for å oppnå best mulig integrering og individuell utvikling. Staten skal samarbeide med andre land om dette, og ta spesielt hensyn til utviklingslandenes behov.

24. Helse

Barnet har rett til å få den best mulige medisinske behandling og hjelp til å komme seg etter sykdom. Staten skal arbeide for å redusere spedbarns- og barne dødelighet, sikre at alle barn får nødvendig legehjelp, gi god helsemessig omsorg til mødre etter fødselen, bekjempe sykdom og gi orientering og utdanning om helse og riktig ernæring. Staten skal også skaffe helsefarlige tradisjoner, samarbeide med andre land og særlig ta hensyn til utviklingslandenes behov.

25. Barn under offentlig omsorg

Barn plassert i omsorgstiltak utenfor familiemiljøet har krav på regelmessig vurdering av behandlingen og oppholdet der.

26. Sosialtjenester

Staten skal sikre at barnet får den sosiale hjelpen og den økonomiske støtten det har krav på etter landets lover.

27. Levestandard

Barnet har rett til en levestandard som er tilstrekkelig på alle områder. Foreldrene, eller andre som har ansvar for barnet, har det grunnleggende ansvaret for å sikre de livsvilkårene som er nødvendig for barnets utvikling. Staten har plikt til å støtte de foresatte.

28. Utdanning

Barnet har rett til utdanning. Staten skal gjøre grunn-skoleutdanningen gratis og obligatorisk og gjøre ulike former for videregående utdanning tilgjengelig for alle barn, og sette i verk tiltak for å redusere tallet på de som ikke fullfører skolegangen. Disiplin i skolen skal utøves på en måte som er forenlig med barnets menneskeverd. Staten skal også fremme internasjonalt samarbeid om utdanning, og særlig ta hensyn til utviklingslandenes behov.

29. Målet med utdanning

Utdanningen skal fremme utvikling av barnets personlighet, og teoretiske og praktiske ferdigheter. Den skal skape respekt for menneskerettighetene og fremme holdninger om fred, toleranse, og vennskap mellom folk. Utdanningen skal skape respekt for naturen, og for barnets egen og andres kultur.

30. Minoriteter og urbefolkning

Barn som tilhører en minoritet eller urbefolkningen, har rett til sammen med andre i sin gruppe, å nyte godt av sin kultur, religion og eget språk.

31. Lek og fritid

Barnet har rett til hvile, fritid og lek, og til å delta i kunst og kulturliv.

32. Barnarbeid

Barnet har rett til å bli beskyttet mot økonomisk utnyttning i arbeid, og mot å utføre arbeid som kan svekke utdannings- eller utviklingsmulighetene.

33. Narkotika

Barnet har rett til å bli beskyttet mot ulovlig bruk, omsetning og produksjon av narkotiske stoffer.

34. Seksuell utnyttning

Barnet har rett til å bli beskyttet mot alle former for seksuell utnyttelse og misbruk. For å verne barn mot slik utnyttning skal staten sette i verk alle nødvendige tiltak, nasjonalt og internasjonalt.

35. Bortføring, prostitusjon og salg

Staten har plikt til å gjennomføre nasjonale og internasjonale tiltak for å hindre kidnapping, bortføring eller salg av barn til ethvert formål og i enhver form.

36. Annen utnyttning

Staten har plikt til å beskytte barnet mot alle former for utnyttelse som er skadelig for barnets velferd.

37. Fængsel, dødsstraff og tortur

Barn skal ikke utsettes for tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. Dødsstraff eller fængsel på livstid uten mulighet for løslatelse er ikke tillatt hvis forbrytelsen ble utført før fylte 18 år. Barn som er i fængsel, skal holdes atskilt fra voksne, om ikke det motsatte anses å være best for barnet. Fængsling skal bare benyttes som en siste utvei og for et kortest mulig tidsrom. Pågripelse og fængsling skal skje på lovlig måte, og barnet har rett til juridisk og annen aktuell hjelp og til å få en rask og uavhengig overprøving av sin sak.

38. Barn i krig

Staten skal sette i verk tiltak for å hindre at barn som ikke er fylt 15 år, tar direkte del i krigføring. (Et tillegg i 2000 hevet denne aldersgrensen til 18 år.)

39. Rehabilitering og reintegrering

Staten er forpliktet til å iverksette alle hensiktsmessige tiltak for å sikre rehabilitering og samfunnsmessig tilbakeføring av barn som er offer for misbruk, utnyttelse, forsømmelse, tortur, væpnede konflikter eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

40. Behandling i saker om straff

Barn som er anklaget eller dømt for straffbare handlinger har rett til en behandling som sikrer verdighet og fremmer dets respekt for menneskerettighetene. Målet er at barnet finner en konstruktiv plass i samfunnet. Staten skal fastsette en kriminell lavalder. Det skal være mulighet til å få overprøvd en straffedømme av en høyere myndighet eller domstol. Barnet skal få gratis bistand av advokat hvis barnet ikke snakker det språket som blir brukt.

41. Behandling i saker om straff

Hvis andre nasjonale eller internasjonale lover som staten har vedtatt, sikrer barnet bedre enn med denne konvensjonen, gjelder disse lovene, og ikke konvensjonen.

42. Kjennskap til konvensjonen skal spres

Staten er forpliktet til å gjøre konvensjonens innhold kjent for barn og voksne.

43-54. Gjennomføring, oppfølging og eierskap

Disse artiklene tar for seg den "tekniske" gjennomføringen av konvensjonen.

FNs konvensjon om barnets rettigheter ble enstemmig vedtatt av FNs generalforsamling 20. november 1989.

Artikkel 42 i barnekonvensjonen sier at alle barn har rett til å kjenne til rettighetene sine.

Dette heftet er laget for at lærere og førskolelærere sammen med barn skal ta de første skrittene inn i barnekonvensjonen.

Redd Barna kjemper for barns rettigheter og for at alle barn skal leve et verdig liv – uansett hvem de er og hvor de bor. Vi er medlem av internasjonale Redd Barna som arbeider for og med barn i mer enn 120 land. Det gjør oss til verdens største bevegelse for barn.

Redd Barna
Pb 6209 St. Olavs plass
0130 Oslo
Telefon: 22 99 09 00
Bankgiro: 8200 01 03000